Lagliga vägar över Medelhavet

En färdplan

Lisa Pelling

arenaidé

Lisa Pelling
Lisa Pelling är fil. dr i statsvetenskap specialiserad på migrationsfrågor och utred- ningschef på tankesmedjan Arena Idé. Hon sitter även med i framtidsministerns analysgrupp för global samverkan.

Lagliga vägar över Medelhavet
En färdplan
Arena idé
Stockholm 2015
© Arena idé och Lisa Pelling
Rapporten kan laddas ner från www.arenaide.se/rapporter
Omslagsfoto: José Palazon

INNEHÅLL

Inledning 5
Migrationen över Medelhavet i dag 7
Hur kommer migrationen över Medelhavet att se ut? 10
Varför kommer så många just nu? 12
Migration från Afrika till EU: två decennier av växande murar 13
Att leva med ökande migration från Afrika 17
Att angripa orsakerna till migration *17*
Skapa lagliga vägar för flyktingar *17*
Skapa lagliga vägar för arbetskraftsmigration *19*
Finns det en konflikt mellan antal och rättigheter? *19*
Migrationens vinster 21
Vad har mottagarlandet att vinna på migration? *23*
Vinsterna är långsiktiga och allmänna *25*
Kostnaderna är kortsiktiga och koncentrerade *25*
Utmaningen: att fördela kostnaderna och vinsterna rättvist och jämlikt *25*
Att skapa en öppenhetskultur 27
Tänk stort, Europa 28
Sverige: gå före 29
EU-Afrika toppmöte om migration i Valletta 31
Till en lista med konkreta förslag 33
Stoppa döden på Medelhavet *33*
Stärka rätten till asyl och skapa lagliga och säkra vägar för flyktingar *33*
Skapa lagliga vägar för arbetskraftsmigranter *34*
En euro-afrikansk allians för öppenhet *35*
Avslutning 37
Referenser 38

I en tid när en av sju människor på jorden är en migrant, är det paradoxalt att se hur aggressivt migrationen bemöts i den utvecklade världen. Begränsade möjligheter till säker och laglig migration tvingar migranter i händerna på smugglare, och göder en hänsynslös industri som hotar desperata människors liv. Vi måste sätta stopp för den här utvecklingen. Papperslösa migranter är inte brottslingar, utan människor som är i behov av skydd och stöd, som är berättigade till rättslig hjälp och förtjänar respekt.

William Lacy Swing, generaldirektör för Internationella Organisationen för Migration, IOM

INLEDNING

Den här texten argumenterar för att vi – Sverige, EU, världen – borde upprätta en färdplan för friare migration över Medelhavet.

Med bilden av drunknade flyktingbarn på näthinnan är det inte svårt att hålla med om att det är moraliskt riktigt att sträva efter att göra människors migration över Medelhavet säkrare. Det moraliskt riktiga är dock lättare att förverkliga om det också är ekonomiskt rationellt och politiskt genomförbart, och om det finns en plan.

Den här texten är ett försök att beskriva hur en sådan färdplan skulle kunna se ut. En färdplan som drivs att det som är mänskligt och moraliskt rätt, som samtidigt tar vara på den potential till utveckling och välstånd på båda sidorna av Medelhavet som kan skapas av ökad mänsklig rörlighet, och som bygger på politiska lösningar som kan skapa förtroende och långsiktigt stöd för en politik för friare migration.

Det första avsnittet beskriver kort hur migrationen över Medelhavet ser ut i dag, och hur den kan förväntas se ut under de närmaste åren. Sedan följer ett avsnitt som handlar om hur EU och de afrikanska länderna försökt hantera människors rörelser över Medelhavet under 2000-talet: hur utbredningen av en militär befästningslogik ständigt har legat steget före försök att hantera migrationen på ett mänskligare sätt.

Det är en viktig insikt att migration kan skapa utveckling, för migranterna själva, för de länder de lämnar och för de samhällen de kommer till. Det är en lika viktig insikt att migrationens vinster tenderar att vara långsiktiga, medan kostnaderna är kortsiktiga. För samhällena är vinsten ofta allmän, medan kostnaderna tenderar att vara koncentrerade, till exempel till vissa bostadsområden eller till vissa grupper på arbetsmarknaden. Ett avsnitt handlar därför om hur vi kan bygga en bro till de enorma mänskliga, ekonomiska, sociala vinster som migration kan generera, för att möta de utmaningar och täcka de kostnader som obönhörligen uppstår här och nu. Min övertygelse är att det behövs mer och en mer aktiv politik för att bygga den bron.

Det sista avsnittet handlar om den konkreta politiken. Vilka förslag ligger på bordet? Vilka förslag borde ligga där? Hur kan vi hitta lösningar, möjligheter, öppningar?

Det är en viktig insikt att migration kan skapa utveckling, för migranterna själva, för de länder de lämnar och för de samhällen de kommer till.

Viktiga sjövägar

Mindre viktiga sjövägar

Färjeleder som används av migranter

Viktiga landvägar

Källa: i-Map

MIGRATIONEN ÖVER MEDELHAVET I DAG

Den skakande IOM-rapporten ”Fatal Journeys: Tracking Lives Lost during Migration” från december 2014 konstaterar att vi faktiskt inte vet hur många människor som dör på Medelhavet på väg till Europa.

Det mesta tyder på att det är sjövägen in i EU som skördar flest dödsoffer, jämfört med migranter som tar sig in till fots, med bil eller lastbil. Frontex och EU:s medlemsländer för detaljerad statistik över ingripanden till havs, över irreguljära ankomster och deportationer. Men de räknar inte dödsfallen.

Den bästa uppskattningen av hur många människor som dött vid EU:s gräns mot Medelhavet är enligt IOM den lista som sedan 1993 förts av UNITED for Intercultural Action (UNITED), en frivilligorganisation med säte i Amsterdam.

I slutet av 2015 innehåller UNITEDs lista över tjugotvå tusen namn.

Det är talande att det är en frivilligorganisation som har mest trovärdiga siffror över döden på Medelhavet. Särskilt med tanke på hur noggrant vi räknar och bokför dem som kommer fram. De siffror som vi har bäst koll på, konstaterar IOM, är siffror som kan användas för att försvara ökade utgifter för starkare gränskontroll.

Vi måste veta hur många migranter som dör när de försöker ta sig över Medelhavet, och när och var de dör. Vi behöver den informationen för att kunna avgöra vad som är ett resultat av politik, och hur politiska beslut påverkar, så att vi kan ha en demokratisk diskussion om hur politiken kan ändras.

Det är talande att det är en frivilligorganisation som har mest trovärdiga siffror över döden på Medelhavet.

* * *

I september 2015 bestämde sig nyhetskanalen al-Jazira för att sluta kalla de människor som flyr över Medelhavet för ”migranter” och i stället skriva om dem som flyktingar.[1] De människor som kommer i små gummibåtar till Kos eller plockas upp av sjöräddningen utanför Sicilien kommer nästan uteslutande från länder som befinner sig i krig eller där det råder ett brutalt politiskt förtryck: Syrien, Eritrea, Afghanistan.

I det här sammanhanget har ordet migrant förlorat sin ursprungliga betydelse, skriver al-Jazira. ”Migrant” är inte längre ett neutralt ord för människor som rör sig över gränser, utan ett ord som används för att avhumanisera, för att skapa avstånd.

Alla migranter är inte flyktingar, men alla flyktingar är migranter. I länders utlänningslagstiftning dras skarpa linjer mellan flyktingar och asylinvandrarare å ena sidan, och arbetskraftsinvandrare å andra sidan.

I praktiken har människor ofta flera motiv till att migrera, och det är inte ovanligt att motiven skiftar med tiden.

Det kan vara svårt att entydigt skilja motiven hos en skyddssökande flykting från de motiv som driver en arbetskraftsmigrant. Människor som flyr förtryck och för-

1 http://www.aljazeera.com/blogs/editors-blog/2015/08/al-jazeera-mediterranean-migrants-150820082226309.html

följelse kan samtidigt migrera för att de vill förbättra sina möjligheter att arbeta och försörja sig, och arbetskraftsmigranter kan förvandlas till flyktingar när de utsätts för övergrepp under resan eller om situationen i deras ursprungsländer försämras.

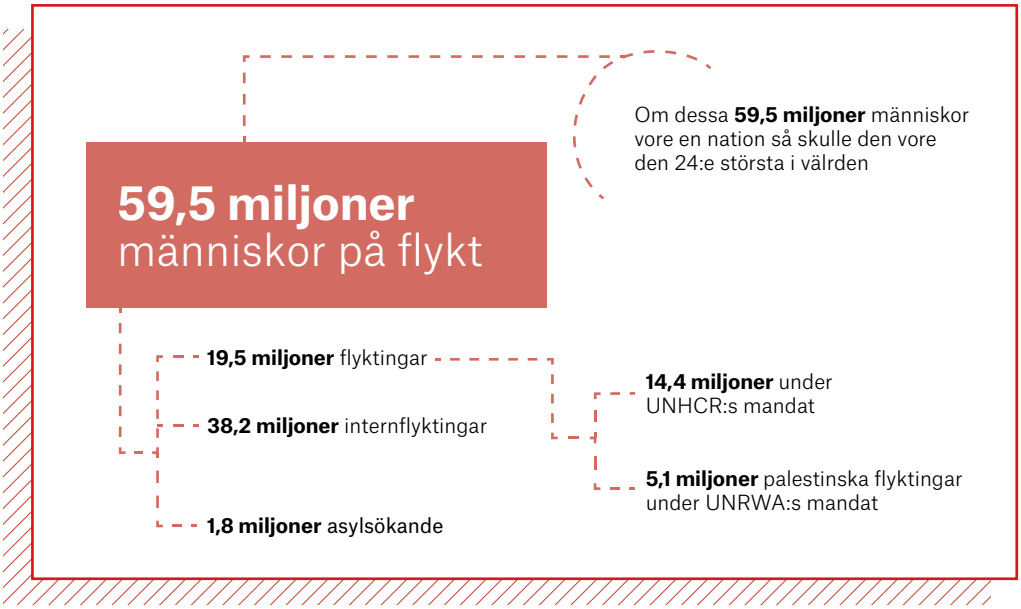

Oavsett motiv färdas migranter över samma hav, korsar samma gränser, påverkas av samma politik. Om det inte finns lagliga vägar för flyktingar att söka skydd kommer de att tvingas skapa vägar, hitta farleder, bygga nätverk av hjälpare och smugglare för att sätta sig i säkerhet. Det är stigar, farleder och nätverk som arbetskraftsmigranter kommer att försöka använda sig av. På samma sätt kan de murar vi bygger mot arbetskraftsmigranter också bli till hinder för flyktingar.

* * *

Känsla för proportioner är inte sällan en bristvara i diskussioner om migration. Å ena sidan är omfattningen av de migrationsrörelser vi ser just nu unik. Enligt FN:s flyktingkommissarie UNHCR befinner sig nästan 60 miljoner människor på flykt, fler än vid någon tidpunkt sedan andra världskriget. Antalet migranter är också fler än någonsin tidigare. Världsbanken har nyligen skrivit upp sina beräkningar, och räknar med att det finns 250 miljoner internationella migranter i världen. Om migranter hade en egen stat skulle den vara världens femte största land. Landet skulle ha en befolkning större än Brasilien, eller motsvarande hälften av EU:s 507 miljoner invånare.

Å andra sidan är det enligt FN:s befolkningsenhet bara drygt tre procent av världens befolkning som är internationella migranter[2], och både världen och Europa har hanterat betydligt större rörelser av flyktingar tidigare.

Förra året ansökte totalt 626 000 människor om asyl i någon av EU:s 28 medlemsländer. Det är färre än de 672 000 som sökte asyl i EU 1992, då EU hade femton medlemsländer.

Av de nästan 60 miljoner människor som enligt UNHCR är på flykt är de allra

2 Enligt FN:s definition är en internationell migrant en person som lämnat sitt födelseland under minst ett år. Om även migranter som flyttat inom länder räknas in, är enligt IOM en av sju människor i världen en migrant.

flesta (38 miljoner) på flykt inom sitt eget land. 20 miljoner är internationella flyktingar, och av dem befinner sig nästan 90 procent i utvecklingsländer. Under 2014 sökte 1,8 miljoner människor asyl.

Syrien är ett tydligtill exempelempel: I slutet av 2015 befinner sig åtta miljoner syrier på flykt inom landet, medan fyra miljoner människor har flytt från Syrien. De allra flesta av dem har flytt till grannländerna, över en miljon till Libanon, knappt två miljoner till Turkiet. Detta ska sättas i relation till de 120 000 syrier som sökte asyl i EU 2014.

Eritrea är ett annat exempel. År 2014 tog EU emot 36 990 asylsökande från Eritrea. Sverige tog emot nästan en tredjedel av dem, 11 499. Samtidigt finns en kvarts miljon eritreanska flyktingar i grannländerna Etiopien och Sudan.

Som FN:s flyktingkommissarie António Guterres frågat: Om vi var en ö med tusen invånare, skulle vi då kunna ta emot en flykting som kom i en gummibåt? Det är den magnituden det handlade om 2014.

Det kommer att komma fler asylsökande till EU i år än 2014. Kanske dubbelt så många. Men även om frågan måste formuleras: om vi var en ö med tusen invånare, och det kom två flyktingar i en gummibåt, skulle vi låta dem stiga i land? Skulle vi kunna ge dem skydd?

Världsbanken räknar med att det finns 250 miljoner internationella migranter i världen.

HUR KOMMER MIGRATIONEN ÖVER MEDELHAVET ATT SE UT?

Vad vet vi om hur migrationen över Medelhavet kommer att se ut i framtiden?

Mänsklig migration kan framstå som svår att förutse. Myndigheter och politiker verkar ofta stå handfallna när antalet flyktingar spräcker alla prognoser, när människor rör på sig i större antal och längs med andra rutter än förväntat.

Det stämmer att migrationen kan variera mycket i omfattning och riktning från år till år. Det gäller inte minst flyktingmigration, som ju påverkas av faktorer som kan förändras snabbt, som plötsligt uppblossande konflikter eller snabbt hårdnande förtryck. Desperation tvingar flyktingar att ständigt hitta nya resvägar och uppfinna nya sätt att ta sig över gränser.

Samtidigt som det inte helt och hållet går att förutsäga framtidens migration, vet vi en hel del om de faktorer som kommer att påverka den.

Grundläggande för människors beslut att migrera är att de har bättre förutsättningar att försörja sig eller uppfylla sina livsmål på andra platser.

Migration är dock ingen enkel kostnadskalkyl: så och så mycket kan jag tjäna på den här sidan gränsen, så och så mycket på den andra.

De flesta människor har någon form av lokalt kapital. Språkkunskaper, yrkes-kunskaper, kontakter som är knutna till en viss plats. Migration kan innebära en förlust av dessa geografiskt bundna resurser, och migranten måste vara beredd på att investera i nya språkkunskaper, kanske komplettera sin utbildning, skaffa sig en ny yrkeslegitimation, skapa sig ett nytt nätverk.

Migranter måste också väga in kostnader för olika typer av risker: vad händer om jag blir arbetslös, inte hittar någonstans att bo? Inte minst måste migranten räkna med kostnader för själva migrationen. Resekostnader, kostnader för pass och visum, ofta kostnader för att smugglas över en stängd gräns.

Att migration ofta är kostsamt har flera konsekvenser.

- De fattigaste av de fattiga kommer inte att migrera, helt enkelt för att de inte har råd. Bara människor med resurser har råd att migrera. Detta gäller migration från landsbygden till städer, och internationell migration. De femton fattigaste länderna i världen ligger alla i Afrika, och Afrika är den kontinent som i förhållande till sin befolkningsstorlek ger upphov till minst internationell migration.[3]
- Människor som har tillgång till nätverk av tidigare migranter kommer att migrera i högre utsträckning än andra. Den som har möjlighet att följa stigar som trampats upp av släktingar, grannar, kontakter kan färdas tryggare och billigare. Att ha en soffa att sova på den första tiden, någon som kan tipsa om ett jobb och hjälpa en nyanländ att hitta rätt i det nya landet kan vara avgörande för beslutet att migrera.
- Yngre människor kommer att vara mer benägna att migrera än äldre. Yngre har hunnit investera mindre i platsbundna resurser (lokala nätverk, geografiskt bundna yrkeskunskaper etc.), och har mer tid framför sig att betala tillbaka kostnaderna för migration.
- Den irreguljära och därmed riskabla och kostsamma migrationen kommer att fortsätta vara dominerad av unga män. Detta beror inte enbart på att unga män

3 Jag har skrivit mer om detta i andra sammanhang, se bl. a. tidningen Omvärlden nr 2/2014.

förväntas ta större risker, utan också på att kvinnors strukturella underordning gör att män i högre grad än kvinnor har tillgång till de resurser som krävs för att migrera.

Migrationen från Afrika kommer att fortsätta präglas av att många är för fattiga för att migrera. Migrationens riktning kommer att fortsätta påverkas av i vilka länder det redan finns tidigare migranter från samma länder: eritreaner kommer förmodligen att fortsätta söka sig till Sverige, algerier till Frankrike, marockaner till Belgien och så vidare. Det är framför allt de unga som kommer att migrera, och så länge migrationsvägarna är farliga och otrygga kommer majoriteten av dem som vågar sig ut på dem vara unga män.

Bortom migrationsorsaker som går att siffersätta och kalkylera finns det kanske viktigaste migrationsmotivet av alla: hopp. Migration handlar ofta om hopp: hoppet om att kunna skapa sig ett bättre liv, på en plats där det finns framtidsutsikter och möjligheter. Framtidstro kan skapas av trygghet: sjukförsäkring, pensionssparande, lagfart på sitt hus. Länder som investerar i social infrastruktur och rättssystem kan vara mer attraktiva att stanna kvar i, än i länder som är rikare men saknar den här sortens skyddsnät.

I dag vet alla hur det ser ut på andra ställen, hur ett liv kan vara på platser med bättre förutsättningar.

Migration drivs alltså av en kombination av motiv och möjligheter: inte alla som har motiv att migrera (till exempel de allra fattigaste) har möjlighet, och inte alla som har möjlighet har motiv.

Afrika är en kontinent med ökande befolkning och stigande inkomster. Kolonialism och decennier av migration har skapat mänskliga nätverk som kan underlätta migrationen. Unga människor kommer att vilja stanna i länder som ger hopp om utveckling, som erbjuder framtidsperspektiv. I andra länder kommer allt fler att både vilja och kunna migrera.

Faktorer som talar för att migrationen från Afrika till EU kommer att öka:

- Afrikas befolkning växer, Europas stagnerar.
- Afrikas ekonomi växer så det knakar, EU:s ekonomier riskerar att krympa i takt med att den arbetsföra befolkningen krymper.
- Den tekniska utvecklingen gör att resekostnaderna kommer att fortsätta sjunka.
- Massmedier når numera snart sagt alla delar av världen, vilket gör att de allra flesta har en uppfattning om hur livsvillkoren i Europa ser ut.
- Några afrikanska länder gör inspirerande demokratiska framsteg, men vapenspridningen, klimatförändringar och svaga stater tyder på att gamla konflikter kommer att fortsätta tvinga människor på flykt, och att nya konflikthärdar kommer att uppstå.
- Många afrikaner har nätverk i EU genom de transnationella band som skapats av kolonialism och tidigare migration. Nätverken underlättar migration, både för flyktingar och för arbetskraftsmigranter.

VARFÖR KOMMER SÅ MÅNGA JUST NU?

Det finns många anledningar till att många asylsökande kommer till EU under hösten 2015. Huvudorsaken är kriget i Syrien, och den uppgivenhet som efter fyra år av krig sprider sig både i Syrien och i de tröstlösa flyktinglägren i Libanon, Jordanien och Turkiet.

Människor tror inte längre att kriget kommer att ta slut snart. IS terror gör att människor som tillhör religiösa minoriteter ger upp om att någonsin mer kunna leva i Syrien. Andra drar slutsatser av den enorma fysiska förstörelsen: även om kriget tar slut i morgon kommer det att ta många, många år att bygga upp landet igen.

De som lyckats ta sig ut ur Syrien ser hur livet i flyktinglägren riskerar att bli en ändlös icke-tillvaro i halvsvält och arbetslöshet. En hushållsundersökning som gjordes bland syriska flyktingar i Libanon 2013 visade att 77 procent var skuldsatta[4]. Kanske är det de allra sista resurserna som kan mobiliseras, det sista smycket som säljs, den sista möjligheten att låna pengar som flyktingarna använder sig av för att nu ta sig till Europa. Assad-regimens allt mer desperata jakt på värnpliktiga spelar säkert också in, liksom kurdiska gruppers försök att mer eller mindre med tvång värva unga män till ansträngningarna att stoppa IS framfart.

Hösten 2015 är det många vedträn i den brasa som eldar syriernas desperata försök att ta sig till EU. UNHCR har skurit ned matransonerna i flyktinglägren. Höststormarna och den annalkande vintern kommer snart att göra det ännu svårare och mer riskabelt att ta sig över havet.

Kanske uppstod det sedan en kedjeeffekt: människor i andra delar av världen ser att syrierna trots allt lyckas ta sig i land, och får mod att försöka.

Skäl att lämna finns det gott om. Läget på Afrikas horn är desperat. Diktaturens Eritrea tvingar unga män att göra värnplikt på obestämd tid. Sydsudan plågas av ständigt uppblossande våld, Somalia är fortfarande en icke-fungerande stat som varken erbjuder sina medborgare skydd eller framtidshopp.

Ingen av dessa orsaker eller ”push-faktorer” (med undantag för hotet om höst- och vinterstormar) kommer att klinga av på kort sikt. Inte de omedelbara, som driver migration från Syrien och andra delar av Mellanöstern, eller från diktaturens Eritrea, det trasiga Somalia och andra delar av Afrikas horn.

Om euroområdet återhämtar sig från finanskrisen och tillväxten tar fart i Europa igen, kommer de ”pull-faktorer” som i dag drar människor till EU att förstärkas.

”Kanske är det de allra sista resurserna som kan mobiliseras, det sista smycket som säljs, den sista möjligheten att låna pengar som flyktingarna använder sig av för att nu ta sig till Europa.

4 Undersökningen gjordes bland 260 hushåll (1591 individer) för Oxfam av Beirut Research and Innovation Center mellan augusti och november 2013.

MIGRATION FRÅN AFRIKA TILL EU: TVÅ DECENNIER AV VÄXANDE MURAR

I sina försök att befästa gränserna har Europas stater paradoxalt nog förlorat kontrollen över gränserna, eftersom flexibla och opportunistiska smugglarnätverk oftast ligger steget före. Förbud och repressiva åtgärder, och avsaknaden av lagliga migrationskanaler för asylsökande och efterfrågade lågavlönade migranter, bara befäster smugglingen och en svart arbetsmarknad där hänsynslösa rekryterare och arbetsgivare utnyttjar papperslösa migranter, och ökar migranters otrygghet, vilket leder till fler dödsfall till sjöss och fler kränkningar av mänskliga rättigheter.
François Crépeau, FN:s särskilda rapportör för migranters mänskliga rättigheter, 15 februari 2015.

För drygt tjugo år sedan började journalister rapportera om hur det blev allt svårare för migranter att ta sig in i Spanien och EU från Marocko. Via Gibraltar, och via de spanska enklaverna Ceuta och Melilla som ligger på Marockos kust. Tidigare hade migrantarbetare kunnat ta sig in i Spanien utan att behöva riskera livet, nu började det bli allt svårare.

1993 började aktivistnätverket UNITED räkna dödsfallen vid Europas växande murar. UNITED är fortfarande den bästa källan vi har till kunskap om hur migranttöden på Medelhavet ser ut.

I boken ”Fästning Europa” (utgiven på tyska 2006) beskrev den österrikiska journalisten Corinna Milborn det sex meter höga taggtrådsstängslet runt enklaverna Ceuta och Melilla. Stängslet var redan då utrustat med vakttorn med 400 meters mellanrum, strålkastare med 40 meters mellanrum, värmekameror och automatiska tårgaskastare. Ändå kunde det inte hindra att människor tog sig över, och dödsfall inträffade gång på gång vid stängslet.

Den alltmer spända situationen vid Ceuta och Melilla var en bakgrund till EU:s *Global Approach to Migration* som antogs av Europeiska rådet 2005, skriver Kristof Tamas, som under åren 2007 till 2011 var nationell expert vid EU-kommissionens direktorat för inrikesfrågor.

Global Approach to Migration var ett försök att skapa en samstämmig migrationspolitik, som skulle komplettera försöken att hindra irreguljär migration med utvecklandet av vägar för laglig migration och satsning på att förstärka länken mellan migration och utveckling. En förhoppning var – krasst uttryckt – att länderna söder och öster om EU, migranternas ursprungs- och transitländer, skulle vara mer beredda att samarbeta med EU om samarbetet handlade om något mer än enbart gränsbevakning och återtagande av avvisade asylsökande.

Tamas konstaterar att *Global Approach to Migration* ledde till att en rad projekt och program drogs i gång. Ministermöten i Rabat och Paris, Dakar-strategin som antogs i november 2011. Dessutom fördes diskussioner inom ramen för Cotonouavtalet med de så kallade APC-länderna, och så småningom undertecknades ”Mobility Partnerships” med enskilda länder. Den kanske främsta framgången med planen var att dialogen med sändar- och transitländer intensifierades och vidgades, till att omfatta både fler ämnesområden och fler geografiska områden.

Principen, under genomförandet av *Global Approach to Migration* och senare program, har dock hela tiden varit ”mer för mer”. Länderna söder om Europa avkrävs åtgärder för att förstärka gränserna som en förutsättning för att få visumliberaliseringar. Först polisiärt samarbete med EU, förstärkning av ländernas egen

gränsbevakning, åtaganden att ta emot avvisade asylsökande och utvisade irreguljära migranter, kamp mot trafficking och människosmuggling. Sedan – eventuellt – lättnader i reglerna för visum till EU, till exempel för studenter och affärsmän. Kraven har varit många och hårda, EU:s löften begränsade och vaga.

Strategin har inte varit särskilt framgångsrik. Sedan 2005 har kostnaderna för gränsbevakningen ökat, samtidigt som såväl antalet irreguljära migranter som antalet dödsfall har ökat.

Utanför EU:s sammanträdesrum dominerades diskussionen länge av de irreguljära migranternas situation inom EU, ”los clandestinos” eller ”sans papier”. Redan 1997 kom Chris de Stoops bok *Utan papper: människohantering i dagens Europa* ut på svenska. När Palmecentret ordnade en konferens om papperslösa 2007 var dock USA fortfarande den givna referensen, och en aktivist från det amerikanska fackförbundet SEIU var inbjuden att tala om deras arbete med att organisera papperslösa latinamerikanska städare i Los Angeles[5]. 2008 gav Atlas ut Stina Blomgrens *Svart notis* om papperslösa migranter i Sverige.

EU:s ”globala ansats” till migration resulterade inte i mindre irreguljär migration. Sedan 2005 har militariseringen av EU:s gränser snarast intensifierats, som sagt utan att några större framsteg har gjorts för att öppna vägar för laglig migration till EU.

I takt med att befästningen av gränserna har fortsatt, har den irreguljära migrationen flyttat till ständigt nya och allt farligare rutter. En rutt går från Västafrika till Kanarieöarna, en annan från Tunisien och framför allt Libyen till Sicilien och Lampedusa.

Den senaste stora gränsförstärkningen är ett högelektroniskt stängsel längs med landgränsen mellan Turkiet, Grekland och Bulgarien. Tidigare åkte asylsökande och irreguljära migranter gummibåtar och flottar över den strida gränsfloden Maritsa (Evros på grekiska) som skiljer Turkiet från EU längs med gränsen till Bulgarien och Grekland. Nu måste de ta gummibåtarna över havet till Kos eller Lesbos.

Vi vet numera hur den militära logiken ser ut. Vi kan föreställa oss hur den sträcks in i framtiden. Det är en framtid kantad med ilandflutna kroppar.

Sedan 2005 har kostnaderna för gränsbevakningen ökat, samtidigt som såväl antalet irreguljära migranter som antalet dödsfall har ökat.

* * *

Invandring till EU kan ske på många olika sätt. Peo Hansen har beskrivit den dynamik som i dag finns mellan allt högre murar kring EU:s gränser, och alltmer rättslösa och utnyttjade migranter innanför murarna.[6] Ju högre murarna är, desto mer utsatta är de migranter som lyckas ta sig över dem.

Progressiva krafter har hittills misslyckats med att skapa en öppenhetspolitik som sätter migranters rättigheter i centrum, och som öppnar lagliga vägar för de arbetskraftsinvandrare som EU kommer att behöva.

Det finns starka intressen som tjänar på en ordning där EU:s gränser är tillräckligt genomsläppliga för att europeiska arbetsgivare ska kunna få tag på den arbetskraft de behöver, och samtidigt tillräckligt svårforcerade för att arbetskraften ska vara utsatt och därmed billig.

Om vi förlorar kampen mot främlingsfientligheten kan vi fastna i ett läge där politiker vinner val på att visa handlingskraft mot ”illegal” migration genom högre

5 Ken Loach film *Bread and Roses* från år 2000 handlar om fackförbundet SEIU:s framgångsrika kampanj Justice for Janitors för att organisera papperslösa migranter.
6 Se bl. a. Peo Hansens bidrag till årsboken *Europaperspektiv 2012.*

stängsel och fler patrullbåtar, samtidigt som samma politiker i praktiken accepterar att (irreguljär) migration tar sig över murarna för att kunna tillfredsställa europeiska arbetsgivares efterfrågan på arbetskraft.

Ett obehagligt, men tyvärr inte osannolikt scenario. Ja, det är till och med ganska likt det läge där vi befinner oss redan i dag.

Dagens språkbruk banar väg för detta. I stället för att beskriva migranter ”som de sociala varelser de är”, skriver Peo Hansen, ”har de allt mer kommit att reduceras till avskalade produktionsfaktorer och humankapital, avsedda att optimera den marknad de är hänvisade att cirkulera på.” (Hansen 2012, s. 52).

* * *

Mellan 1996 och 2005 ökade budgeten till USA:s gräns- och migrationsmyndighet INS (Immigration and Nationality Service) från 200 miljoner USD till 1,6 miljarder. På 80-talet fanns det drygt tvåtusen gränsvakter längs med gränsen mellan USA och Mexiko, 2006 fanns det tolvtusen. Detta lyckades dock inte förhindra eller ens minska den irreguljära invandringen till USA från Mexiko och andra delar av Latinamerika.

”Man har ägnat mycket uppmärksamhet åt den otroliga mängd kontrollmekanismer och den omfattande militära utrustning som har använts längs den här gränsen”, skrev Saskia Sassen 2006.[7] “Men efter 15 år av förstärkning och militarisering av gränsbevakningen i kampen mot olaglig invandring till USA från och genom Mexiko, är det man har uppnått: en ökning av den olagliga invandringen, en kraftig höjning av kostnaden per gripande, och färre gripanden.”

Sassen konstaterar att bara två procent av INS budget gick till kontroll av arbetsplatser och arbetsgivare. När migranterna väl lyckats ta sig över gränsen, var det alltså mer eller mindre fritt fram för arbetsgivare att anställa dem.

I praktiken är det så det fungerar i EU-länderna i dag. Även i Sverige.
Synliga stängsel, osynlig laissez-faire på arbetsplatserna.

7 Sassen, Saskia. 2006.

ATT LEVA MED ÖKANDE MIGRATION FRÅN AFRIKA

Befolkning i Afrika och EU 1995-2050

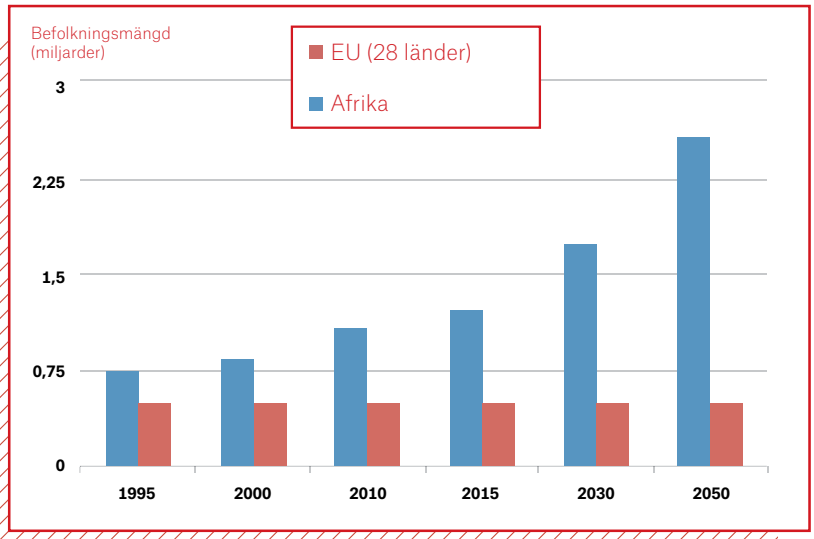

Källa: Världsbankens World DataBank, "Health Nutrition and Population Statistics: Population estimates and projections", oktober 2015

FN räknar med att Afrikas befolkning kommer att fördubblas till drygt två miljarder invånare innan 2050, samtidigt som EU:s befolkning kommer att stagnera kring en halv miljard.

En gigantisk demografisk förändring har dock redan ägt rum, utan särskilt dramatiska konsekvenser för Europa. 1995 var Europas befolkning nästan lika stor som Afrikas. Europa hade 730 miljoner invånare, och Afrika 741 miljoner. Tjugo år senare har antalet invånare i Europa ökat marginellt till 742 miljoner, medan Afrikas invånarantal har ökat med flera hundra miljoner.[8] 1,2 miljarder människor lever nu i Afrika enligt FN:s statistik (sammanställd i Världsbankens World DataBank). Diagrammet jämför befolkningsstorleken i de 28 länder som idag utgör EU (438 miljoner 1995) med antalet invånare i Afrika.

Det finns flera anledningar till att denna demografiska utveckling inte har lett till mer migration från Afrika till andra delar av världen. Den afrikanska kontinenten är den som, i förhållande till antalet invånare, svarar för minst andel av världens migranter. En anledning är (som beskrivits ovan) att så många människor fortfarande inte har råd att migrera utanför Afrika. Den migration som förekommer går i första hand från landsbygden in till storstäderna.

Det är inte realistiskt att tro att de konflikter som skapar stora flyktingrörelser på Afrikas horn eller i Sahel-området kommer att få en varaktig fredlig lösning inom kort. Det är mer sannolikt att konflikterna kommer att fortsätta att alstra våld, och att nya konflikter kommer till. De allra flesta flyktingarna kommer även fortsättningsvis att söka skydd i konfliktens närområde: som internflyktingar eller i grannländerna. Men en del kommer att försöka ta sig över Medelhavet för att söka skydd och framtidsmöjligheter i EU. Inte färre än i dag, utan förmodligen fler.

Grovt sett finns det tre sätt för EU att hantera ökande migration från länder söder om Medelhavet.

- Vi kan ge människor alternativ till att migrera, det som i EU-dokumenten kallas att angripa *root causes of migration*.
- Vi kan göra det svårare att migrera, genom att resa högre murar.
- Vi kan skapa fler lagliga vägar till migration.

Att angripa orsakerna till migration

EU-dokument med formuleringar som ”vi måste angripa roten till migration” kan ge ett intryck av att migrationen bör begränsas eller till och med förhindras. Det är viktigt att påminna om att långt ifrån all migration är påtvingad. Tvärtom: migration är många gånger en möjlighet till utveckling. Det är det som driver människor att migrera: möjligheten att använda sin talang, kunskap och energi på en plats där den kan användas bättre. Därför är migrationens historia lika gammal som mänskligheten, och människor kommer alltid att migrera.

Ett viktigt perspektiv på ambitionen att med utveckling undanröja ”roten till migration” är det till synes paradoxala faktumet att utveckling ofta leder till *mer* migration. Eftersom det är kostsamt att migrera är det först när människor får högre inkomster som migration blir ett alternativ. Framgångsrik fattigdomsbekämpning kan alltså leda till mer snarare än mindre migration.

Den snabba ekonomiska tillväxten i länder som Elfenbenskusten (8,5 procent BNP-tillväxt 2014), Moçambique (8,3 procent) och Nigeria (7 procent) kommer i första hand att leda till ökad migration från landsbygden in till de växande städerna. I urbana centrum stavas utveckling sophämtning och toaletter, kollektivtrafik, energiförsörjning utan förorenande utsläpp, och fungerande lantmäteri så att människor vågar investera i sina bostäder. Om Afrikas växande mångmiljonstäder som Abidjan, Maputo och Lagos får en rimlig ordning på trafiken, stadsplaneringen och energiförsörjningen kan de bli noder i sina länders utveckling. Om de imploderar under trycket av människor som flyttar in från landsbygden kan många av de mer högavlönade stadsinvånarna välja att migrera vidare utomlands.

Skapa lagliga vägar för flyktingar

Även fortsättningsvis kommer de allra flesta flyktingar att söka skydd i konflikternas närområden, och de allra, allra flesta som i framtiden flyr från konflikter i Afrika kommer att fly till ett annat afrikanskt land. Bara i Uganda kommer UNHCR att ge stöd till 692 000 flyktingar i år, fler än antalet asylsökande till hela EU under 2014. UNHCR räknar med att Kenya kommer att vara värd för 662 000 flyktingar från framför allt Somalia, Södra Sudan och Etiopien i slutet av 2015.

I båda dessa länder fungerar själva mottagandet relativt bra: i både Kenya och Uganda får flyktingarna i regel tak över huvudet, hjälp att försörja sig och grundläggande sjukvård och barnen får möjlighet att gå i skolan. Utmaningen är ofta att ge flyktingar som inte kan återvända lagliga vägar till integration i värdlandet. Rätt att äga en bit mark och sitt hus, rätt att studera och utöva sitt yrke, så småningom rätten att bli medborgare.

Fler kvotflyktingar

UNHCR:s system med vidarebosättning är tänkt att vara en säkerhetsventil för dem som inte kan få skydd i ett grannland. Vidarebosättning innebär att ett antal människor – en viss kvot – väljs ut av UNHCR, till exempel i ett flyktingläger. Deras ansökan om asyl kan behandlas på plats, och de kan sedan resa i säkerhet till det land som har avtalat med UNHCR att ta emot dem.

Det finns många nackdelar med systemet med vidarebosättning. Ett är att många

mottagarländer förbehåller sig rätten att sätta upp detaljerade kriterier för vilka kvotflyktingar de vill ta emot: till exempel att de ska ha en viss utbildningsnivå. Detta tynger UNHCR:s arbete med att välja ut kvotflyktingar. Den viktigaste nackdelen är dock att den här lagliga vägen till EU används så lite.

EU:s medlemsstater tar i dag emot försvinnande få kvotflyktingar. Under 2014 var det bara 6 380 flyktingar som fick möjlighet till vidarebosättning på det här sättet (att jämföra med 626 000 asylsökande). Av dem tog Sverige ensamt emot nästan en tredjedel: Sverige tog emot 1 900 kvotflyktingar under 2014. I juni föreslog EU-kommissionen att EU skulle ta emot 20 000 kvotflyktingar under de kommande två åren enligt ett program för vidarebosättning som bygger på att kvotflyktingar fördelas mellan EU:s länder beroende på ländernas befolkningsstorlek, BNP och antalet asylsökande och kvotflyktingar som landet tagit emot under de senaste åren. EU-kommissionens förslag skulle alltså innebära en tredubbling av antalet kvotflyktingar, men antalet skulle fortsätta att vara väldigt litet i förhållande till alla som söker asyl i EU.

Det finns starka argument för att öppna fler lagliga vägar för skyddsbehövande och flyktingar att söka asyl i EU.

Turen att bli utplockad som kvotflykting bör inte vara enda möjligheten att på ett lagligt sätt söka trygghet och en fristad i Europa.

Avskaffa visumkravet

I dag finns det tre huvudsakliga sätt att resa lagligt in i EU. Du är 1) medborgare i ett EU-land, 2) har uppehållstillstånd av någon form (som flykting, arbetskraftsinvandrare, anhörig och så vidare) eller 3) har ett visum. Visum är till för tillfälliga besök, och utfärdas generellt sett inte till medborgare i länder som genererar asylsökande. Om du misstänks vilja söka asyl kan du inte få visum. I ett akut läge där många människor behöver skydd samtidigt är kan det vara rimligt att – tidsbegränsat – avskaffa visumkravet.

Utfärda asylvisum

Kravet på visum upprätthålls med hjälp av transportörsansvaret. Transportörsansvaret innebär att transportörer – flygbolag, färjeoperatörer, bussbolag – är skyldiga att kontrollera att deras passagerare kan identifiera sig och har tillstånd att resa in i EU. Transportörerna kan bötfällas om de inte lever upp till detta, och kan dessutom bli skyldiga att betala passagerarens återresa och uppehälle i väntan på återresan.

Det är rimligt att transportörer har en skyldighet att föra passagerarlistor och veta vem de transporterar. Det är mer problematiskt (såväl från ett säkerhets- som ett rättssäkerhetsperspektiv) att kontrollen av id-dokument, som borde vara en myndighetsuppgift, överlåts till privata företagare.

Mest problematiskt är att transportörens skyldighet att kontrollera om en passagerare har rätt att resa in i EU (rätt medborgarskap, giltigt uppehållstillstånd eller giltigt visum) gör det i princip omöjligt för skyddsbehövande (som alltså i regel inte kan få visum) att ta sig lagligt till EU för att söka asyl.

Transportörer kan enligt transportörsansvaret befrias från böter om den de transporterat faktiskt beviljas asyl, men få transportörer vågar riskera böter.

Asylvisum – alltså en möjlighet att få visum för att resa till ett EU-land för att söka asyl – skulle öppna en laglig väg in i EU, och ta flyktingar förbi den spärr som visumkrav och transportörsansvaret upprättat vid incheckningsdiskar och i hamnar världen över.

Att ta sig till ett av UNHCR:s flyktingläger och sedan hoppas på turen att bli utplockad som kvotflykting bör inte vara enda möjligheten att på ett lagligt sätt söka trygghet och en fristad i Europa.

Flera av EU:s medlemsländer har redan en lagstiftning som gör det möjligt att utfärda asylvisum.[8] En anledning till att denna möjlighet inte används mer är bland annat ett antal praktiska utmaningar. Hur undvika att det bildas köer utanför de ambassader som utfärdar asylvisum? Hur garantera en rättssäker, grundlig prövning av varje enskild ansökan om asylvisum? En lösning innehåller förmodligen någon form av elektronisk ansökan, för att skyddsbehövande människor inte ska behöva köa utanför EU-ländernas ambassader, och för att ansökan ska kunna behandlas i det utfärdande landet och inte av ambassadpersonalen.

För att vara långsiktigt hållbar måste arbetskraftsinvandring utformas så att den förstärker välfärden.

Skapa lagliga vägar för arbetskraftsmigration

I takt med att den europeiska befolkningen blir allt äldre kommer europeiska arbetsgivare – både privata och offentliga – att efterfråga arbetskraft från länder utanför EU. Vi kan välja att tillgodose denna efterfrågan med migranter som kan resa tryggt och lagligt till EU, och som på plats i EU har vettiga villkor och rimliga löner, samt möjligheter att bli medborgare. Om de migranter som efterfrågas i stället tvingas ta sig över höga murar, och på plats i EU erbjuds tillfälliga uppehållstillstånd eller inga tillstånd alls, kommer migranterna inte nödvändigtvis att vara färre, men mycket mer sårbara för exploatering.

Bristen på lagliga vägar för arbetskraftsinvandrare riskerar att hamna i skymundan när flyktingkrisen fyller nyhetsrapporteringen. Invandring är inte ensamt svaret på EU:s demografiska utmaning, men en politik för ökad arbetskraftsinvandring måste vara del av strategin.

Finns det en konflikt mellan antal och rättigheter?

Martin Ruhs, forskare vid migrationsforskningsinstitutet Compas vid Oxfords universitet, har analyserat 100 program för arbetskraftsinvandring till 46 medel- och höginkomstländer.[9] Ruhs ser ett tydligt mönster (se Ruhs uppmärksammade bok *The Price of Rights* från 2013). De länder som ger arbetskraftsinvandrare många rättigheter tenderar att ta emot färre arbetskraftsmigranter, medan länder som inskränker arbetskraftsinvandrares rättigheter tenderar att ta emot fler. Rättigheter som ofta inskränks är vissa sociala rättigheter, rätten att fritt byta arbetsgivare, rätten till permanent uppehållstillstånd och rätten till familjeåterförening (Ruhs 2013, 197).

Finns det alltså en motsättning mellan antal och rättigheter? Måste vi acceptera att arbetskraftsinvandrare (och andra migranter) har färre rättigheter än andra invånare för att vi ska kunna ta emot fler?

Ruhs utgångspunkt är att rättigheter kostar, och att denna kostnad är avgörande för hur många arbetskraftsmigranter ett givet land kommer att vilja ta emot. Genom att acceptera inskränkningar av vissa rättigheter kan länder fås att acceptera ett större antal arbetskraftsmigranter, argumenterar Ruhs.

En viktig invändning mot Ruhs slutsats är att ett system som är optimalt i det korta perspektivet inte nödvändigtvis är hållbart på sikt. Det är möjligt att länder upplever det som mindre riskfyllt att rekrytera arbetskraft på begränsad tid, och ge dem begränsad tillgång till landets välfärdssystem.

---

8 Se folkrättsjuristen Gregor Nolls och Jessica Fagerlunds utredning *Safe Avenues to Asylum? The Actual and Potential Role of EU Diplomatic Representations in Processing Aslym Requests* (2002).

9 Hela undersökningen finns publicerad i Ruhs, Martin 2011. ”Openness, Skills and Rights: An empirical analysis of labour immigration programmes in 46 high- and middle-income countries”. Working Paper No. 88 University of Oxford, 2011. Oxford: Centre on Migration, Policy and Society.

Tidsbegränsade tillstånd och svagt socialt skyddsnät försvagar dock inflyttade arbetstagares position på arbetsmarknaden. Och en arbetstagares låga lön sätter som bekant press på andras löner.

Ett system för arbetskraftsinvandring som ger dåligt skydd mot att arbetskraftsinvandrare utnyttjas eller tvingas arbeta för mycket låga löner och/eller dåliga villkor och därmed bidrar till lönedumpning undergräver förmodligen acceptansen för arbetskraftsinvandring på sikt.

För att vara långsiktigt hållbar måste arbetskraftsinvandring utformas så att den förstärker välfärden. Det gäller hela komplexet av gränser, uppehållstillstånd och sociala rättigheter som påverkar de inflyttade arbetstagarnas villkor.

Rättslösa migranter upprätthåller varken välfärden eller människors vilja att bejaka invandring.

MIGRATIONENS VINSTER

Migranterna är världens viktigaste biståndsgivare
(skickade 436 miljarder USD till utvecklingsländerna 2014)

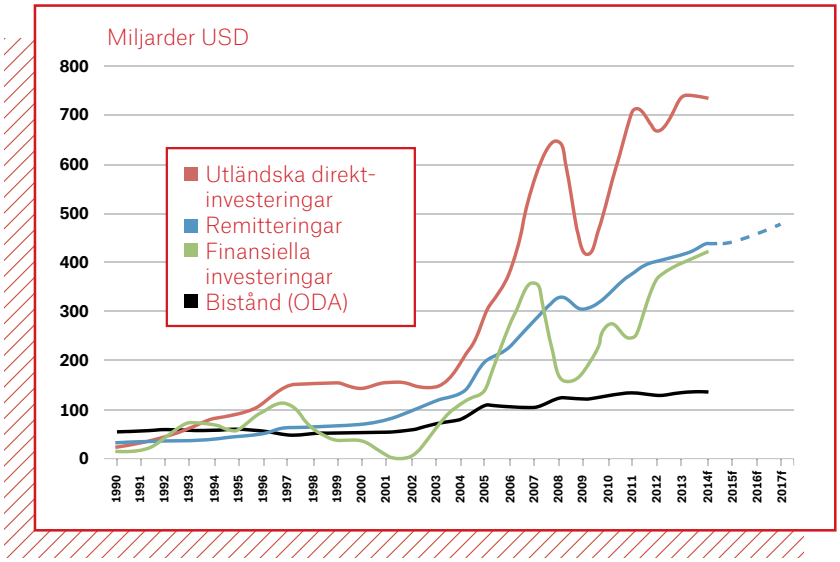

Källa: Världsbanken (Ratha med flera, 2015).

Migration skapar möjligheter till utveckling. Möjligheten till utveckling är det som är själva drivkraften för migration: människor migrerar för att de ser bättre möjligheter att använda sin energi, sina kunskaper och sin talang på en annan plats.

Människor som migrerar klipper sällan banden till sina ursprungsländer. Tvärtom är migration ofta en strategi för att bygga transnationella försörjningsnätverk. En familjemedlems migration kan vara ett sätt att sprida risker, att försäkra sig om en inkomst från en anställning i stan ifall skörden på landsbygden slår fel, eller en livlina till utlandet ifall läget i hemlandet skulle förvärras. Migration är alltså ofta en del av en hel familjs försörjningsstrategi: familjen lägger ihop sina resurser för att en familjemedlem ska kunna migrera och sedan skicka hem pengar, från staden eller från utlandet.

De pengar som migranter skickar hem till sina ursprungsländer – remitteringar – är kanske det mest handfasta uttrycket för migrationens bidrag till utveckling. Förra året skickade världens migranter enligt Världsbanken 436 miljarder dollar till låg- och medelinkomstländer.[10] Samma år uppgick världens samlade officiella bistånd enligt OECD:s Development Assistance Committee (DAC) till 135 miljarder dollar till samma länder. Migranterna är alltså världens största biståndsgivare, och skickar tre gånger så mycket pengar till utvecklingsländerna[11] som biståndsgivarna. Remitteringarna motsvarar varje år tre Marshallplaner.[12]

---

10 Data om remitteringar publiceras regelbundet av Världsbankens Migration and Remittances Team, Development Prospects Group i nyhetsbrevet ”Migration & Development Brief”. Siffrorna i den här rapporten är hämtade från Migration & Development Brief 24 från april 2015.

11 Enligt Världsbankens definition är ”utvecklingsländer” låg- och medelinkomstländer med en BNI per capita på mindre än 12 736 USD. Begreppet utvecklingsländer kan ge intrycket, som Hans Rosling outtröttligt påpekat, att de drygt 100 länder som ryms inom definitionen är lika, när det i själva verket rör sig om mycket olika länder med olika förutsättningar.

12 USA hade flera olika stödprogram för Europas återuppbyggnad efter andra världskriget.

I Marocko och Egypten är inkomsterna från remitteringar högre än inkomsterna från turismen. I länder som Nepal, Moldavien och Gambia utgör inkomster från remitteringar över en femtedel av bruttonationalinkomsten.

Remitteringarna ger ett stort bidrag till fattigdomsbekämpning. Enligt John Page och Sonia Plaza skulle en tioprocentig ökning av volymen remitteringar leda till att andelen människor som lever i fattigdom skulle minska med 3,5 procent.

Mycket kan göras för att öka remitteringarnas bidrag till utveckling. I dag går stora summor förlorade på vägen, eftersom migranter ofta måste betala höga transaktionskostnader för att skicka hem pengarna. Ett av FN:s nya sociala hållbarhetsmål är att sänka transfereringskostnderna till tre procent till 2030, från åtta procent i dag (enligt Världsbankens uppskattning). Det kommer förmodligen kräva att de regler som införts för att förhindra pengatvätt och finansiering av terrorism anpassas så att de inte drabbar migranters små, regelbundna summor. Teknikutvecklingen, med elektroniska överföringar direkt till mottagarens mobiltelefon, som M-Pesa-systemet i Östafrika, skapar hopp och kan stödjas av smart bistånd.

Den absolut viktigaste åtgärden för att öka remitteringarnas utvecklingseffekt är den mest kontroversiella. Ingenting skulle göra så mycket för att öka remitteringars bidrag till utveckling som en ökning av antalet migrantarbetare i höginkomstländerna, och en förbättring av deras arbetsvillkor. Det finns en outtalad spänning mellan biståndsgivarnas hyllning av remitteringars bidrag till utveckling och det självklara konstaterandet att mer migration framför allt till rikare länder skulle generera mer remitteringar.[13]

Migranter betalar ofta ett högt pris, inte minst emotionellt.

Remitteringar skickas direkt till migranternas familjer och anhöriga, men remitteringarna kommer fler till del. Familjer som tar emot remitteringar bidrar till den lokala ekonomin på olika sätt. De får råd att handla mer och bättre mat, kan bygga ut huset, kanske investera i ett litet företag.

Remitteringar är långt ifrån de enda vinsterna med migration. I somras gav Delegationen för migrationsstudier ut en forskningsöversikt som konstaterar att det finns starka samband mellan migration och ökad utrikeshandel. Migranter har med sig kunskap om andra marknader, de har språklig och kulturell kompetens som kan underlätta affärer. Detta underlättar inte minst handel med låginkomstländer med svaga institutioner.[14]

En annan aktuell studie från Delmi belyser politiska remitteringar, alltså den överföring av normer och värderingar som migration leder till. Ibland kan diasporor försvåra försoningsprocesser och bidra till att konflikter förlängs, den irländska diasporan i USA och dess stöd till nordirländska IRA är ettill exempelempel på det. Men många politiska remitteringar bidrar till utveckling: Erfarenheter av att leva en i demokrati kan i form av politiska remitteringar till exempel stärka demokratiseringsprocesser.

* * *

Det program som löpte mellan 1948 och 1952 (European Recovery Program, ERP) brukar kallas Marshallplanen. Inom ramen för Marshallplanen betalade USA ut 13 miljarder dollar i bistånd till länder i Västeuropa. Denna summa motsvarar 130 miljarder USD i dagens penningvärde, vilket alltså är mindre än en tredjedel av den summa som remitteras till låg- och medelinkomstländer varje år.

13 Anna Lindley, "Remittances" i Betts, Alexander (red.) *Global Migration Governance.* Oxford: Oxford University Press. 242–265.

14 Hatzigeorgiou, Andreas och Magnus Lodefalk. 2015. *Migration och företagens internationalisering – en kunskapsöversikt.* Delmi Kunskapsöversikt 2015:4. Stockholm: Delmi.

Under de senaste åren har många försök gjorts att beräkna vad friare migration skulle innebära på global nivå. År 2006 räknade Världsbanken med att tre procents ökning av antalet migranter till år 2025 skulle leda till en ökning av världens samlade inkomster med 356 miljarder USD, och öka utvecklingsländernas inkomster med 1,8 procent per år. Det skulle vara en större inkomstökning för dessa länder än om samtliga återstående handelshinder avskaffades.

Migration är inte kostnadsfritt, varken för migranterna själva eller för deras ursprungsländer. Migranter betalar ofta ett högt pris, inte minst emotionellt. Ett särskilt högt pris betalar föräldrar som tvingas migrera utan sina barn, för att de länder som efterfrågar deras arbetskraft inte kan tänka sig att också välkomna barnen.

Ofta är det de högst utbildade som har möjlighet att migrera. Remitteringar kan till viss del kompensera för den dränering på kunskap och kompetens som blir följden av att högutbildade utvandrar, och som ibland kallas *brain drain*, men särskilt för små länder kan förlusten av läkare och annan sjukvårdspersonal utgöra ett allvarligt utvecklingshinder. Samtidigt är det inte någon lösning att förbjuda högutbildade att migrera. Tvärtom, möjligheten att migrera kan vara en förutsättning för att människor ska kunna och vilja investera i en läkarutbildning.[15]

Vad har mottagarlandet att vinna på migration?

Det finns mycket forskning som visar på vad länder som Sverige har vunnit på att människor har flyttat hit genom historien, och hur mycket vi har att vinna på att vara öppna länder i framtiden. Forskningen finns lättillgängligt sammanfattad i till exempel Ian Goldins, Geoffrey Camerons och Meera Balarajans *Exceptional People. How Migration Shaped Our World and Will Define Our Future* från 2011, eller Philippe Legrains *Immigrants: Your Country Needs Them* från 2007 (utgiven på svenska av Fores 2013) eller i Erik de la Regueras fantastiska reportagebok *Gränsbrytarna – Den globala migrationen och nationalismens murar* från 2014.

I rapporten ”900 miljarder skäl att uppskatta invandring” redovisar Sandro Scocco och Lars Fredrik Andersson resultatet av en kontrafaktisk beräkning av hur mycket invandringen har bidragit till Sveriges ekonomi sedan 1950. Om ingen fått invandra till Sverige sedan 1950 hade vi haft 2,5 miljoner färre invånare, och hade därmed inte haft råd med stora delar av den infrastruktur (vägar, järnvägar, hamnar, kraftverk) som bygger vårt välstånd i dag.

Även asylinvandring ger ett positivt bidrag till svensk ekonomi.

Även asylinvandring ger ett positivt bidrag till svensk ekonomi. De flesta människor som flyttar till Sverige, oavsett skäl, får jobb och bidrar till vårt gemensamma välstånd. Tack vare att gruppen inflyttade svenskar är yngre än gruppen infödda, är bidraget positivt trots att andelen sysselsatta under vissa perioder varit lägre än för befolkningen som helhet. Lars Fredrik Anderssons och Sandro Scoccos rapport visar att invandringen till Sverige, såväl när den dominerades av arbetskraftsinvandring som när den, som nu, domineras av asyl- och anhöriginvandring, har gett ett positivt bidrag till statskassan. Det gäller varje enskilt år sedan 1950, förutom under några år under 90-talskrisen.

Den allmänna ekonomiska situationen är enligt rapporten mer avgörande än invandringens sammansättning. I en ekonomisk kris är det svårt för nyanlända att få jobb, oavsett om de kommer som asylsökande eller om de tidigare kommit som arbetskraftsinvandrare. När ekonomin går bra och sysselsättningen är hög, är

---

15 För en diskussion om detta, se till exempel Clemens, Michael. 2009. ”Skill Flow: A Fundamental Reconsideration of Skilled-Worker Mobility and Development”. CGD Working Paper 180, 2009.

det också lättare för såväl asylinvandrare som tidigare arbetskraftsinvandrare att få jobb.

Hög sysselsättning, låg arbetslöshet, tillväxt och efterfrågan i ekonomin: det är det som är den stora integrationspolitiken. Satsningar som riktas specifikt mot nyanlända och inflyttade, som språkundervisning eller validering av utländska betyg och yrkeskunskaper, är viktiga, men en del av den ”lilla integrationspolitiken” som inte har en chans att lyckas om inte den stora integrationspolitiken fungerar.

Förra året gjorde nationalekonomen och doktoranden Julia Boguslaw för Arena Idé och initiativet *Oss alla* en kunskapsöversikt kring vanliga påståenden om invandring.[16] Ett vanligt påstående är att invandring automatiskt leder till lönedumpning. Effekterna kan dock gå åt båda hållen. Boguslaw citerar till exempel en studie av amerikansk arbetsmarknad som visade att en ökning av andelen utrikes födda från den nivå som när studien gjordes rådde i Philadelphia (8 % utrikes födda) till 47 % (den dåvarande nivån i Los Angeles) skulle leda till att de inföddas löner ökade med omkring tio procent. [17] Forskning som gjorts på svenska förhållanden visar på mycket små effekter av invandring på både löner och arbetslöshet. De som är mest sårbara för negativ påverkan på lönerna är tidigare invandrare och ungdomar som ofta konkurrerar om samma jobb som de nyanlända. (Se också Wadensjö 2012).

De ekonomiska argumenten för friare migration är välbelagda, och övertygande. På global nivå såväl som för europeiska länder och för Sverige.

På senare tid har dock andra argument mot friare rörlighet hamnat i förgrunden. I den uppmärksammade boken *Exodus: How Migration is Changing Our World* skriver Paul Collier entusiastiskt om migrationens ekonomiska fördelar, men han är nattsvart pessimistisk när det gäller hur migrationen kommer att påverka de samhällen, framför allt de demokratiska länderna i västvärlden, som tar emot migration från delar av världen med dåligt fungerande rättsväsenden, bristande jämlikhet och odemokratiska politiska strukturer. Collier menar att vi måste bestämma oss för hur mycket mångfald som våra samhällen tål, och anpassa migrationspolitiken därefter (Collier 2013).

”Foreigners: please don’t leave us alone with the Danes”

Argumentet att demokrati och solidaritet förutsätter likhet, och står i motsättning till invandring, är något av kärnan i Sverigedemokraternas budskap, som Anna-Lena Lodenius visar i sin bok *Vi säger vad du tänker* (Atlas 2015).

Det finns dock många argument mot denna alarmistiska rädsla för migrationens negativa konsekvenser på ”vår kultur”. Till att börja med finns det inte något sådant som en oföränderlig nationell kultur, och gränserna mellan ”vi” och ”dom” omdefinieras ständigt som Cecilia Notini Burch påpekar i sin recension av *Exceptional People* (SvD 2011-07-13). Det stämmer att det finns många exempel på hur intolerans och främlingsfientlighet lett till våld och konflikter under mänsklighetens historia, men, skriver Notin i Burch, ”historien har också uppvisat ett stort antal exempel på fungerande, multietniska samhällen, dit människor har kunnat flytta från olika håll, långt före nationalstatens födelse”.

Det går att vända på logiken: demokrati kräver inte likhet, utan är ett verktyg just för att det är bättre att hantera konflikter och olikheter, snarare än att förtycka dem eller försöka stänga dem ute. Mångkultur är inte något nytt, utan något som kännetecknat mänsklighetens hela historia.

Motsatsen är avskräckande: samhällen som sluter sig inåt blir allt mer obehagliga även för de människor de är tänkta att skydda. Som den danska antirasistiska

---

16 Boguslaw, Julia. 2014. Vanliga påståenden om invandrare och invandring – vad säger forskningen?. Stockholm: Arena Idé.

17 Card, D. 2007. ”How Immigration Affects U.S. Cities”, Centre for Research and Analysis of Migration Discussion Paper 11/07, June 2007.

rörelsens motto lyder: ”Foreigners: please don’t leave us alone with the Danes”.

Vinsterna är långsiktiga och allmänna

Vem tjänar på friare migration över Medelhavet? ”Alla” är det korta svaret. Migranterna själva, som får möjlighet att använda sin utbildning, sin talang, sin skaparkraft i länder där de har bättre möjligheter att förverkliga sina drömmar. Migranternas ursprungsländer tjänar på remitteringarna, och på att utflyttade återvänder med nya kunskaper och insikter. De mottagande samhällena tjänar på tillskottet av talang, kompetens och arbetskraft. Alla tjänar, mänskligt, demokratiskt, ekonomiskt, på ett samhällsklimat som präglas av öppenhet.

Men ”alla” är ett otillräckligt svar.

Det är med vinsterna av migration som med vinsterna av så mycket annat. Det finns en risk att de koncentreras till dem som har störst kapacitet att skörda vinsterna. I fallet med friare migration över Medelhavet är europeiska arbetsgivare givna vinnare. Friare migration skulle öka tillgången på arbetskraft i Europa, och därmed pressa priset på arbete. Det bästa sättet att förbättra fördelningen av migrationsvinsterna är att se till att migrantarbetare kan förhandla sig till bra villkor. Den viktigaste förutsättningen för det är att de har uppehållstillstånd. Ingen grupp på arbetsmarknaden är så utlämnad till arbetsgivares godtycke som papperslösa, som kan hotas med deportation om de klagar.

Det nuvarande svenska systemet för arbetskraftsinvandring är inte perfekt. Men det är en klok grundprincip att arbetsgivares möjlighet att rekrytera arbetskraft från länder utanför EU villkoras med att de kan erbjuda villkor i nivå med kollektivavtal, och en lön som går att leva på.

Kostnaderna är kortsiktiga och koncentrerade

Kostnaderna för nyanlända kan vara betydande. När människor söker asyl i Sverige uppstår kostnader för boenden, dagersättning, asylprövning. Även de som invandrar som arbetskraftsinvandrare kan behöva en subventionerad språkkurs, validering av utbildning från hemlandet, kanske en kompletteringsutbildning.

Det är klokt att se på dessa kostnader som investeringar. Om kostnader för att ta emot nya invånare i Sverige betraktas som kostnader som bör minimeras, finns det en risk att investeringarna i nyinflyttade svenskar blir för låga. En kostnadsminskning, till exempel genom nedskärningar på svenskundervisning, subventionerade instegsjobb och praktikplatser, kan göra att avkastningen minskar ännu mer än kostnadsminskningen. Minskade kostnader på kort sikt kan alltså leda till ännu större minskningar av intäkterna på lång sikt.[18]

Utmaningen: att fördela kostnaderna och vinsterna rättvist och jämlikt

Friare migration över Medelhavet är inte en vision om svaga och alltmer irrelevanta stater. Tvärtom är en förutsättning för en hållbar politik för friare migration att starka stater kan fördela de långsiktiga, allmänna vinsterna för att täcka de kortsiktiga, koncentrerade kostnaderna på ett rättvist sätt.[19]

Den avgörande utmaningen är att ha ett bra svar på frågorna ”vem tjänar på det

---

18 Mer om detta i rapporten *900 miljarder skäl att uppskatta invandring* av Sandro Scocco och Lars Fredrik Andersson, utgiven av Arena Idé 2015.

19 LO:s tidigare chefsekonom Dan Andersson argumenterar övertygandet för detta i boken *Så fick Sverigedemokraterna makt* från 2014.

här?" och "vem ska betala?". Det handlar om att formulera en politik som fördelar kostnader rättvist och efter bärkraft. Det är inte oundvikligt, men invandring kan leda till press nedåt på löner, till boendesegregation och sämre skolresultat. Det är inte rimligt att de som redan i dag har de sämst betalda jobben, bor i de mest utsatta bostadsområdena eller är som mest oroliga för situationen i barnens skola ska bära den största delen av kostnaderna för flyktingmottagande och invandring.

Det kommer inte att räcka med ekonomernas försäkran om att "vi kommer att tjäna på detta". Sociologernas och antropologernas argument om att samhällen berikas av olika perspektiv och kulturer är nödvändigt, men inte tillräckligt. Vi behöver också statsvetarnas förmåga att skapa politiska system som fördelar kostnader och vinster över tid: rättvist, legitimt, efter bärkraft. Det är grunden för alla framgångsrika, demokratiska samhällsomvandlingar, att förändringarna upplevs som legitima, nödvändiga och bra.

Den nyliberala debattören Fredrik Segerfeldt pläderar i boken *Migration och utveckling: att resa sig ur fattigdom* övertygande för att den rika världens viktigaste bidrag till fattigdomsbekämpning skulle vara att riva hindren för människors rörlighet. Segerfeldt har rätt när han konstaterar att "det överlägset bästa sättet för en människa att ta sig ur fattigdom är att lämna en dålig institutionell miljö och ta sig till en god institutionell miljö. Det innebär allt som oftast att byta land."

Precis som andra borgerliga debattörer är Segerfeldt övertygad om att det krävs "mindre politik" för att öka människors rörlighet. Han är bekymrad över att det nästan alltid är "mer politik och mer offentlig inblandning som ses som lösningen. Väldigt sällan är det mindre." (Segerfeldt 2015, s. 11.)

Integrationspolitik är i grund och botten jämlikhetspolitik. Integration handlar ju om att utjämna skillnader: mellan inflyttade och infödda, mellan nyanlända och redan etablerade. Friare migration över Medelhavet kräver ett jämlikt Sverige, och ett socialt Europa.

ATT SKAPA EN ÖPPENHETS-KULTUR

Att bekämpa främlingsfientligheten är den kanske viktigaste långsiktiga utmaningen på väg mot friare migration över Medelhavet.

Det är inte EU-samarbetet som sådant, eller EU som institution, som stänger ute flyktingar och migranter. Det finns tyvärr ingen anledning att tro att fler skulle få en fristad i Europa, eller att fler skulle få en möjlighet att invandra lagligt för att arbeta här, om Schengensamarbetet, Dublinförordningen och Frontex inte hade funnits och varje land hade utformat sin migrationspolitik helt på egen hand.

Som Steve Peers, professor i EU-rätt och folkrätt vid Essex universitet konstaterar i en genomgång av hur EU kan agera i den nuvarande flyktingkrisen: ”De som vill ha en mer öppen inställning till flyktingar och migration skulle behöva fokusera mer på att övertyga sina medmänniskor, och mindre på att skylla på EU.” (Peers 2015-09-09) Tvärtom är det oftast så att EU-kommissionen och Europaparlamentet är de mest hängivna förespråkarna av öppenhet.

En öppenhetskultur förutsätter också politiskt ledarskap. När Tysklands förbundskansler Angela Merkel satte ner foten och sa ”kan vi rädda bankerna så kan vi rädda flyktingarna” hade hon en påverkan på inte bara den tyska utan också den allmänna europeiska opinionen som inte bör underskattas.

På samma sätt kan räddhågsna politiker, som håller upp ett fuktat finger i luften och försöker anpassa sig efter främlingsfientliga vindar, underblåsa främlingsfientlighet.

Den som vill se friare migration över Medelhavet kommer inte runt uppgiften att skapa ett folkligt stöd för en politik för ökad öppenhet.

Utvecklingen i Sverige ger hopp. Som Marie Demker visat i sin bok *Sverige åt svenskarna. Motstånd och mobilisering mot invandring och invandrare i Sverige* (Atlas Akademi, 2014) blir vi allt mindre främlingsfientliga över tid. Om trenden fortsätter kommer SD:s väljarbas så småningom att försvinna.

Men just nu finns det tillräckligt mycket främlingsfientliga åsikter och föreställningar kvar för att ge Sverigedemokraterna ett ännu större stöd än de fick i valet 2014. En viktig insikt är att människor och väljare hyser flera åsikter och ståndpunkter samtidigt. Om de upplever att arbetslöshet är den viktigaste frågan, kommer de att rösta på ett parti som de tycker har en bra politik för full sysselsättning, även om de kanske inte håller med det partiet i frågor som rör invandring. Om invandring framstår som den allt överskuggande frågan, och utmaning upplevs vara att begränsa invandringen så mycket som möjligt, ja då kan främlingsfientliga partier få ett stort väljarstöd.

De två valrörelserna 2014 kan användas som ett exempel. Under valrörelsen inför Europaparlamentsvalet i maj dominerades diskussionen om migrationsfrågor av frågan om lagliga vägar till EU. Det ökade stödet för Miljöpartiet, som upplevdes ha trovärdighet i den frågan. I den allmänna valrörelsen till hösten handlade diskussionen om invandring i stället mer om kostnader. Dåvarande statsminister Reinfeldt bidrog till det genom att först i sitt sommartal vädja till väljarna att ”vi måste öppna våra hjärtan”, och sedan direkt när han klivit av scenen skylla avsaknaden av satsningar på välfärden i Alliansens budget på det höga antalet asylsökande:

> ” – Jag kan redan säga att det kommer att bli omfattande kostnader för att ta emot dessa människor. De är så pass omfattande att det kommer att lägga ytterligare restriktioner för vad som finns utrymme för i offentlig finansiering. Därför lovar vi nära nog ingenting i den här valrörelsen, det kommer inte att finnas utrymme för det.” (Citerad i SVT 2014-08-18.).[20]

20 Jag och Lars-Anders Häggström har skrivit om hur de frågor som dominerade de två

TÄNK STORT, EUROPA

Europatanken är storartad. Att skapa en region av fred och samarbete av en kontinent som startat två världskrig, det var en storartad, på gränsen till naiv vision. Ändå har det som den europeiska gemenskapens grundare drömde om till stora delar förverkligats. Den europeiska visionen av hur vi ska umgås med våra grannar i framtiden bör inte vara mindre storartad än den union som drömdes fram på det europeiska 1930- och 40-talet.

När andra världskriget var slut befann sig minst 20 miljoner européer på flykt. Flyktingkonventionen som antogs 1951 var ett svar på den situationen, och gällde till att börja med enbart i Europa. Den utvidgades först 1967 till att gälla alla som är på flykt.

Tyskland, det land i Europa som i dag tar emot störst antal asylsökande, har erfarenheter av en helt annan magnitud än dagens. 1950 hade Västtyskland och DDR tillsammans tagit emot över 11 miljoner tyskar som tvingats lämna sina hem i Öst- och Centraleuropa. Från DDR flydde sedan 3,5 miljoner tyskar till Västtyskland.

I nästan alla europeiska länder har människor erfarenheter av flykt som ligger inte mer än en generation tillbaka i tiden. Ibland har människor tvingats fly över gränser, ibland – som är fallet i våra baltiska grannländer – har gränsen flyttats över deras huvuden. ”Att vara på flykt är att vara europé”, som Katrine Marçal skriver.[21]

olika valrörelserna påverkade opinionen bland LO:s medlemmar i vår utvärdering av LO:s valrörelser 2014.

21 Katrine Marçal, ledare i Aftonbladet 2015-09-06.

SVERIGE: GÅ FÖRE

Sverige är tillsammans med Tyskland, USA, Turkiet och Italien ett av de fem OECD-länder som tog emot störst antal asylsökande förra året. Bland EU-länderna är vi det land som tog emot flest i relation till vår befolkning. Enligt Eurostats beräkningar tog Sverige 2014 emot 8,4 asylsökande per 1000 invånare. Tyskland tog emot 2,5 per tusen invånare, och snittet i hela EU var bara 1,2 asylsökande per tusen. Var fjärde flykting från Syrien som sökt sig till EU sökte asyl i Sverige förra året.

Vi har en stolt historia av att just gå före. De vita bussarna och Raoul Wallenbergs svenska skyddspass till judar i Budapest inspirerar än i dag. Men det finns exempel också från det senaste decenniet.

När EU utvidgades med tio länder i maj 2004 var Sverige tillsammans med Storbritannien och Irland de enda länderna som direkt gav medborgarna i de nya länderna tillgång till arbetsmarknaden. Alla andra länder använde sig av möjligheten att införa övergångsregler, som begränsade tillträdet till arbetsmarknaden under flera år efter utvidgningen. Den svenska erfarenheten av att inte tillämpa övergångsregler är i huvudsak positiv.[22]

Ingen kan ta miste på att Sveriges nuvarande statsminister brinner för att stärka arbetstagares rättigheter globalt

År 2008 införde Sverige ett system för arbetskraftsinvandring som enligt OECD är mer öppet än i något annat OECD-land. Till skillnad från länder som Kanada och Australien, som använder ett poängsystem för att ge uppehållstillstånd till högutbildade, och ger helt andra, mycket sämre villkor till säsongsarbetare, har Sverige ett system som är öppet för arbetskraftsinvandring till alla yrken och branscher. Förutsättningen för att kunna arbetskraftsinvandra till Sverige är att du har ett arbete till villkor som motsvarar kollektivavtal inom branschen, och som är tillräckligt omfattande för att du ska kunna försörja dig. Till skillnad från innan 2008 kan arbetskraftsinvandrare dock inte beviljas permanent uppehållstillstånd direkt, utan enbart för maximalt två år i taget. Efter fyra år finns det dock möjlighet för alla att ansöka om permanent uppehållstillstånd.

Den rödgröna samarbetsregeringen har markerat att den tänker vara drivande för att bekämpa utnyttjande av arbetskraftsmigranter, både genom att förbättra skyddet av arbetskraftsinvandrares rättigheter i Sverige och genom att stärka migrantarbetares rättigheter globalt. Ingen kan ta miste på att Sveriges nuvarande statsminister brinner för att stärka arbetstagares rättigheter globalt, och arbetar på att få tillstånd en ny ”global deal” mellan arbete och kapital, eller som regeringens ambition uttrycks i regeringsförklaringen: ”Vi ska verka för en global ordning mellan arbete och kapital som säkrar en internationell ekonomi som gynnar alla och kuvar ingen.”

Sverige är sedan många år en viktig aktör för att stärka banden mellan migration och utveckling. Sedan 2003 är målet att ”bidra till en rättvis och hållbar global utveckling” även ett mål för Sveriges migrationspolitik.[23] I dag är ett av fyra explicita mål för den svenska migrationspolitiken att den ska ta till vara och främja migrationens positiva utvecklingseffekter.

Sverige var i form av Jan O Karlsson medordförande i den globala kommissionen för migration (GCIM) som 2005 lämnade en på många sätt banbrytande rapport till FN:s generalsekreterare. GCIM:s rapport ledde fram till en högnivåpanel om migration och utveckling inom FN som numera hålls regelbundet, och till skapandet av det tongivande Globala Forumet för Migration och Utveckling (GFMD). Sverige var ordförande för GFMD fram till 2014.

---

22 Se till exempel Tamas & Münz 2006 och Doyle, Hughes & Wadensjö 2006.
23 Proposition 2002/03:122.

Vi är också en av världens största biståndsgivare. Vi har haft målet att ge 1 procent av vår bruttonationalinkomst i bistånd sedan den första biståndspropositionen, proposition 1962:100, lades fram av Tage Erlanders regering. Vi har inte alltid kunnat nå upp till det målet, men bara Norge kommer i närheten av Sveriges nivåer över tid.

Inte minst väcker regeringens feministiska utrikespolitik respekt och hopp världen över. Den feministiska utrikespolitiken sätter fokus på maktfrågorna, den riktar ljuset mot förtryckande maktstrukturer, och lyfter upp dem som är maktlösa.

Det nya anslaget i svensk utrikespolitik öppnar upp för att bättre ta till vara på de resurser och den vilja som finns i civilsamhällets organisationer. Dessa kan vara avgörande för att – med migrantens rättigheter i centrum – formulera och genomdriva en politik som tillvaratar migrationens potential att bidra till utveckling. Sverige har ett anseende och en tyngd som vi kan och måste använda.

Vad kan förklara det svenska undantaget?

Förra året beviljade Sverige 33 000 asylansökningar. Som Göran Rosenberg påpekar i en artikel i den amerikanska tidskriften Granta (2015-09-07) skulle det verkligen ha gjort skillnad om alla länder i EU hade tagit emot lika många flyktingar som andel av sin befolkning som Sverige: över en miljon flyende människor hade då ha kunnat få en fristad i Europa, att jämföra med de drygt 180 000 som beviljades asyl i EU 2014 (Eurostat 2015-05-12), av vilka alltså Sverige ensamt beviljade nästan en femtedel.

Vad är det som gör att Sverige är ett sådant undantag när det gäller flyktingmottagande? Rosenberg menar att en del av svaret ligger i den svenska självbilden, som präglats inte minst av Socialdemokraterna. Under efterkrigstiden började människor se på Sverige som ett rationellt föregångsland, med en välfärdsmodell som hela världen borde kopiera. Sverige lyckades, som Göran Rosenberg skriver, ersätta en nationell berättelse byggd på minnen av ett fjärran förflutet med ”en berättelse byggd på minnet av en pågående framgångssaga”.

Upplevelsen av solidaritet inom landet skapade stöd för internationell solidaritet, i form av stöd både för ett av världens högsta bistånd och för flyktinginvandring.

Anledningen till att Göran Rosenberg kan hävda att känslan av att vara en del av en ”pågående framgångssaga” är en svensk nationell berättelse är förmodligen att så många – nästan alla – kunnat dela den känslan. Nu måste vi uppdatera framgångssagan, och så många som möjligt måste känna att de är en del av den.

EU-AFRIKA TOPPMÖTE OM MIGRATION I VALLETTA

I början av november 2015, när de första höststormarna fått flyktingbåtar att kantra ute på det grå havet, samlas EU:s och Afrikas stats- och regeringschefer i Valletta på Malta. Valletta, grundad av korsfarare 1566, ligger bara 30 mil från Libyens och Afrikas kust, mitt i det innanhav som är Medelhavet, EU:s gräns mot Afrika.

Medelhavet skulle kunna beskrivas som gränsen mellan världens största ekonomi och världens fattigaste kontinent, om det inte vore för att ”fattig kontinent” är en futtig och djupt missvisande beskrivning av Afrikas 54 stater och 1,1 miljarder invånare. EU är världens största ekonomi, men uppenbart oförmögen att förhindra att 120 miljoner européer lever på eller under gränsen för fattigdom.

Utanför konferenshotellet, på vågorna, stävar den europeiska sjöräddningens fartyg, och kustbevakningens patrullbåtar.

Inne i värmen kommer statschefernas anföranden att präglas av ”flyktingkrisen”. En efter en i talarstolen, alla får några minuter var. Sedan en middag med möjlighet till informella diskussioner, medarbetarna och portföljbärarna får äta en macka i ett konferensrum intill.

Mötet kommer att ha föregåtts av förhandlingar i Coreper, av ”non-papers”, ämneslistor och diskussioner om dagordningen. EU-kommissionen kommer kanske att ha uppdaterat det batteri av förslag, ”European Agenda on Migration”, som ligger på EU-ledarnas sammanträdesbord; där finns förslag om ett rådslag om EU:s blåkortsdirektiv för arbetskraftsinvandring, en plan mot människosmuggling, en europeisk plan för vidarebosättning, förslag till lista över ”säkra länder”.

EU-tjänstemännen har inför mötet i Valletta till och med gjort ett försök att formulera en ny ”berättelse” om EU och migrationen. Berättelsen går ut på att sätta en ny ram kring migrationsfrågorna, som det brukar heta, och lyfta fram det långsiktiga behovet av kanaler för laglig migration.

En anledning är att de europeiska politikerna och förhandlarna vet att de måste sockra budet till sina afrikanska motsvarigheter. EU:s förslag kan inte bara handla om repression, om att med alla medel förhindra migration.

Risken är stor att repressiva åtgärder prioriteras: att fokus blir på att förhindra och stoppa människor som vill ta sig över gränser. Kustbevakning, snarare än sjöräddning. Löften om ”hjälp på plats” snarare än asylvisum. Åtgärder mot människosmuggling i stället för lagliga vägar till Europa.

När detta skrivs råder ett slags momentum kring migrationsfrågorna. Människor engagerar sig för att ta emot flyktingar, äntligen verkar det som om opinionen vänder. I Sverige, inom EU och bland internationella organisationer finns en vilja att agera för att skapa bättre förutsättningar för människors rörlighet och ett bättre omhändertagande av människor på flykt.

Detta momentum bör användas inte enbart för att möta de omedelbara humanitära utmaningarna, utan också för att lägga grunden för ett långsiktigt hållbart partnerskap för mänsklig rörlighet mellan Europa och Afrika.

För Sveriges del bör detta momentum användas för att dels rikta blicken mot proportionerna, dels rikta blicken mot de långsiktiga utmaningarna.

Sverige bör betona att dagens situation utgör en stor utmaning, som kräver handling och handlingskraft, men inte en ohanterlig katastrof.

Sverige bör också bidra till att lyfta och stärka det långsiktiga perspektivet. Risken finns att EU:s medlemsländer fokuserar ensidigt på kortsiktiga, repressiva åtgärder, trots att alla inser att högre murar inte är en långsiktig ”lösning”. Tvärtom vet vi ju att högre murar och alltmer befästa gränser i dagens situation enbart leder till att

människor på flykt – det vill säga den absoluta majoriteten av dem som nu vill ta sig in i EU – tar allt farligare vägar till EU. Detta till priset av att de kriminella nätverk av smugglare som möjliggör irreguljär migration ytterligare stärks, och framför allt till ett oerhört högt mänskligt pris. På både kort och lång sikt är säkra och lagliga vägar till asyl (till exempel genom ökad mottagning av flyktingar för vidarebosättning/kvotflyktingar) en nödvändighet, liksom säkra och lagliga vägar att migrera.

TILL EN LISTA MED KONKRETA FÖRSLAG

För att stoppa döden på Medelhavet, och ta steg mot friare rörlighet över vårt gemensamma hav, måste vi i dag göra två saker samtidigt.

Vi måste agera konkret och beslutsamt för att omedelbart förhindra att fler människor dör på Medelhavet. Samtidigt måste vi, lika beslutsamt, lägga grunden för laglig och säker migration mellan våra båda kontinenter.

Vi måste dessutom, för att kunna ta steg mot ökad öppenhet, binda ihop arbetet för en mer jämlik och rättvis värld med strävan efter ett mer jämlikt och rättvist EU och Sverige. Det handlar om att med samma kraft driva på öppenhet, som driva på arbetet med att upprätthålla och utveckla välfärdsstaten.

Stoppa döden på Medelhavet

Sveriges migrationspolitik har under efterkrigstiden vilat på två pelare: reglerad invandring, och respekt för asylrätten. Nu är det alltmer tydligt att en tredje pelare måste till: rädda liv.

Det är sjövägen in i EU som skördar flest dödsoffer. Frontex och enskilda medlemsstater för noggrann statistik över hur många som kommer fram, och hur många som skickas tillbaka. Men fram tills nu är det enskilda organisationer som har den mest heltäckande statistiken över antalet dödsfall. Organisationer som UNITED gör ett fantastiskt jobb, men måste ofta förlita sig på att sammanställa och verifiera uppgifter från medier. Dramatiska incidenter, när många flyktingar dör samtidigt, ger upphov till rapportering. När döden normaliseras hamnar den i medieskugga och riskerar att inte komma med i statistiken. Nu behövs en insats för att öka kunskapen om döden på Medelhavet, bortom enstaka dramatiska nyhetsbilder. Vi behöver veta hur många som dör när de försöker ta sig över Medelhavet, så att vi kan avgöra vilka dödsfall som är ett resultat av politik, och så att vi kan ha en demokratisk diskussion om hur politiken kan ändras.

Alla som i EU:s namn bevakar EU:s yttre gränser måste ha en **ovillkorlig plikt att dokumentera samtliga dödsfall**. Dokumentationen ska publiceras och ligga till grund för handlingsplaner för att förhindra ytterligare dödsfall. Vid varje gränspostering, taggtrådsstängsel och mur, längs hela EU:s gräns.

EU bör investera mer resurser i sjöräddning, men det är också viktigt att **klargöra andra båtars ansvar på vårt gemensamma hav**. Enligt IOM händer det att fartyg ignorerar flyktingbåtarnas nödrop, inte minst eftersom det är oklart var och hur de kan låta människor i sjönöd stiga i land, och eftersom de är rädda att bli straffade för att de hjälpt irreguljära migranter.

Stärka rätten till asyl och skapa lagliga och säkra vägar för flyktingar

När det handlar om de människor som nu försöker ta sig över Medelhavet är det missvisande att tala om migranter. De allra flesta människor som nu försöker ta sig över EU:s landgränser och som korsar Medelhavet är flyktingar. Under första halvåret 2015 var enligt Frontex till exempel 90 procent av dem som tog sig in i EU över östra Medelhavet från Syrien, Irak eller Afghanistan.

Eftersom det handlar om människor på flykt, är det de redskap som vi, Sverige och det internationella samfundet i stort, har utvecklat för flyktingar som måste användas: solidaritet, ansvarstagande, respekt för internationella konventioner och mänskliga rättigheter.

Att utveckla lagliga vägar till EU är en viktig del av svaret på den nuvarande flyktingkrisen, och samtidigt en oundgänglig del av Sveriges och EU:s migrationspolitik i framtiden.

Vidarebosättning och kvotflyktingar behöver bli en mycket tydligare del av en europeisk liksom av en global lösning på flyktingkatastrofer. Så många människor som möjligt måste ges möjlighet att lämna flyktinglägren i konfliktzoner: genom att få asyl i EU eller genom att integreras i värdländer i närområdet. Den svenska regeringen bör undersöka hur vi kan **initiera/leda/stärka en satsning på kraftigt utökad vidarebosättning.** Ett utökat användande av vidarebosättning måste ske utifrån UNHCR:s normala premisser och arbetsmetoder och integreras inom ramen för FN:s arbete.

Lyft EU:s ansvarsfördelning för mottagande av asylsökande till FN-nivå och kräv att länder som USA, Kanada, Australien och Nya Zeeland också accepterar att ta emot flyktingar för vidarebosättning. Medelinkomstländer som Sydkorea och Mexiko bör också kunna ta ett ansvar.

Sverige bör tillsammans med ett antal likasinnade EU-länder **ta fram en modell för att bevilja humanitära visum**. EU:s regelverk gör det redan i dag möjligt att bevilja humanitära visum. Det finns dock en stor osäkerhet kring hur beviljandet skulle kunna gå till i praktiken. Flera praktiska utmaningar skulle kunna lösas i samarbete med och med hjälp av expertis från andra EU-länder som redan i dag använder sig av eller har använt sig av möjligheten att utfärda asylvisum. Det handlar till exempel om att **ta fram kriterier för när asylvisum kan utfärdas** och **utveckla ett praktiskt genomförbart ansökningsförfarande**. Det kan till exempel handla om att utveckla ett elektroniskt ansökningsförfarande, så att handläggningen av ansökningarna kan ske i EU. Fokus bör i dagsläget vara att utveckla en modell som gör det möjligt att bevilja **ett begränsat antal visum för asylsökande från en definierad region/ett definierat land**. För Sveriges del skulle det till exempel kunna handla om att ta fram en modell för att bevilja 3 000 visum för syrier som har någon form av anknytning till Sverige. Förutom att det skulle kunna rädda liv, skulle utfärdandet av asylvisum göra att svenska syriska familjer slapp göda smugglingsindustrin med resurser de annars hade kunnat använda för sin integration i Sverige.

Sverige bör arbeta för och bidra till en **massiv uppgradering av UNHCR:s kapacitet** att ta emot flyktingar. Ytterligare flyktingläger i konflikternas närområden och längs med flyktingrutterna (Makedonien, Serbien, Kroatien) behövs. Detta bör ske i nära samarbete mellan EU-länderna och länder i närområdet, till exempel Turkiet, Egypten, Algeriet, Libyen, Kenya etc.

Sverige bör ge stöd till EU-kommissionens förslag om **mottagningscenter runt Medelhavet**, under förutsättning att dessa inte utvecklas till ett kontrollpolitiskt instrument utan är ett humanitärt och flyktingpolitiskt redskap. Information i närområdet och längs med rutterna behöver innehålla uppgifter om lagliga vägar och alternativa sätt att ta sig till EU. Mottagningscenter får inte ersätta möjligheten att ta sig till Europa och få skydd. Skräckexemplet på en sådan utveckling är den enorma infrastruktur som Australien har skapat på öar utanför landets kust för att försöka undvika att behöva ta emot och pröva asylansökningar på australiskt territorium.

Särskilda stipendier för studenter på flykt kan vara ett sätt att ge fler en möjlighet att få en fristad i Sverige. Universitet världen över samarbetar redan i dag i ett nätverk för att skydda ”scholars at risk”, det vill säga forskare och professorer som hotas för sin akademiska verksamhet. Sverige bör ta initiativ till ett stipendieprogram för **”students at risk”.**

Skapa lagliga vägar för arbetskraftsmigranter

Sverige bör driva och undersöka möjligheten att **komplettera EU:s blåkort med ett ”skills card”** som en laglig väg för arbetskraftsmigranter till EU. Detta skulle stärka arbetskraftsmigranters ställning och bidra till att stoppa rovdriften på papperslösa.

Det ska vara möjligt för arbetskraftsmigranter att jobba lagligt inom EU inom alla branscher och yrken: som IT-ingenjör såväl som säsongsarbetare inom jordbruket, inom industrin såväl som på restauranger. Arbetsgivares rekrytering av arbetskraft från tredje land måste villkoras med att de erbjuder sjysta villkor, det vill säga lön och andra villkor som motsvarar kollektivavtal eller liknande. Arbetskraftsmigranter ska kunna bli fullvärdiga medborgare i EU: uppehållstillstånden måste vara möjliga att förnya och kunna leda till medborgarskap.

Det är problematiskt att så få mottagarländer har undertecknat konventionen om migrantarbetares rättigheter. Sverige **bör ta initiativ till en arbetsgrupp som får i uppdrag att se över konventionen om migrantarbetares rättigheter** för att se hur den kan formuleras om/justeras för att kunna ratificeras av fler länder.

Utnyttjandet av arbetskraftsmigranter börjar ofta redan vid rekryteringen. Sverige kan spela en viktig roll genom att **stödja IOM:s initiativ att utveckla ett globalt verktyg mot oetiska och korrupta rekryteringsförfaranden**. Sverige bör bli pilotland i utvecklingen av International Recruitment Integrity System (IRIS), och etablera en nationell plattform i form av ett **public-private partnership for ethical recruitment** med svenska företag.

EU måste också **stärka skyddet för papperslösa**, för alla dem som inte kunnat invandra till EU på ett lagligt sätt. Det handlar om skydd mot utnyttjande på arbetsmarknaden, men också om att öppna vägar för papperslösa att få papper. Ett första steg borde vara att ge papperslösa barn rätt till medborgarskap i det land där de lever.

En euro-afrikansk allians för öppenhet

Politiken för en friare migration över Medelhavet måste bygga på ett trovärdigt och äkta partnerskap med Afrika. Ett sådant partnerskap måste bygga på respekt för de afrikanska ländernas perspektiv och intressen.

Sverige bör ta initiativ till en **EU-Africa Commission on Migration**. Här kan goda erfarenheter från den globala kommissionen för migration och utveckling tas till vara, inte minst kombinationen av kunskapsinhämtning, kunskapsspridning och framtagandet av konkreta förslag.

I kommissionens uppdrag bör det ingå att skapa ett **civilt forum för friare rörlighet**, för att engagera och rådfråga enskilda organisationer, fackföreningar och sammanslutningar av företag i frågor som rör migration mellan Afrika och EU. Civilsamhällets kompetens och kunskaper måste tas till vara i utformningen av lagliga vägar till EU.

Sverige borde också bilda en allians av likasinnade inom EU och driva en **”Agenda Open Europe”** för att steg för steg skapa förutsättningar för friare migration över Medelhavet och till EU.

Sverige bör parallellt med detta undersöka möjligheter att gå före, till exempel genom att teckna **bilaterala samarbetsavtal** med enskilda afrikanska länder, för att underlätta i första hand studentutbyte, besöks- och affärsvisum. Dessutom bör samarbetet kring arbetskraftsinvandring utvecklas. I dag utgör arbetskraftsinvandrare från Afrika en mycket liten andel av arbetskraftsinvandringen till Sverige.

Migranterna är i dag världens viktigaste biståndsgivare. Summan av de pengar som migranterna skickar till utvecklingsländer är tre gånger större än det officiella biståndet till samma länder. Remitteringar är i dag en viktig inkomstkälla för flyktingar. Höga transaktionskostnader innebär att pengar som hade kunnat bidra till att förbättra livsvillkoren för internflyktingar och flyktingar försvinner på vägen. Enligt FN:s jordbruksorgan IFAD är Sverige sämst bland EU-länderna på att uppfylla det sociala utvecklingsmålet om att sänka transaktionskostnaderna för remitteringar till max tre procent av beloppet. Konsumentverkets prisjämförelsesida ”Money from Sweden” är en bra och efterlängtad insats. Men mer kan göras. En konkret **handlingsplan för att sänka transaktionskostnaderna** för remitteringar från Sverige bör

upprättas, med åtgärder för att bl a förbättra konkurrensen bland pengaöverföringsföretagen i Sverige, och för en smartare användning av det svenska biståndet som hävstång för remitteringars bidrag till utveckling och fattigdomsminskning.

Det finns i dag inget FN-organ för migration. Det är osäkert om ännu ett FN-organ skulle göra skillnad. Det som kanske i stället behövs är **en global förhandlingsorganisation för friare migration**, ett slags WTO för migration som kan hjälpa stater att förhandla fram öppningar, sätta standarder, och sprida smarta lösningar.

AVSLUTNING

Den här texten är ett försök att teckna en färdplan för friare migration över Medelhavet. Friare migration över Medelhavet är inte en avlägsen utopi. Det är en nödvändig vision, och jag är övertygad om att det går att formulera en färdplan, en förteckning över sådant som kan göras för att förverkliga visionen.

I dag ligger Medelhavet granne med världens värsta konfliktzoner. Medelhavet är också gränsen mellan världens fattigaste och världens rikaste världsdel. Två världsdelar som delar ett hav, och en historia. En historia av kolonialism, rasism, förtryck och krig, men också en historia av handel, utbyte och mänskliga band.

En färdplan behövs för att vi ska kunna gripa tillfällen när de ges: när opinionens vindar blåser i rätt riktning, eller när modiga politiker bestämmer sig för att försöka skapa opinion för mer öppenhet. När en praktisk möjlighet uppstår.

En färdplan kan ange riktningen i olika sammanhang, och på olika nivåer. I dag regleras människors rörlighet av sådant som pass- och visumlagar, av transportörsansvar, och rent fysiskt av gränsernas taggtrådsstängsel, vakttorn och värmekameror, av Frontex patrullbåtar ute till havs.

Öppningar i murarna kan åstadkommas på många, många sätt. Genom paragrafer i handelsavtal, genom studentutbyten och vänortssamarbeten, genom ändrade visumregler.

Varken Europa eller EU är ett land, och på samma sätt är det med Afrika. Skillnaderna är stora mellan Afrikas 54 olika stater, och inom länderna. Därför behövs det en färdplan som innehåller gemensamma, kontinentala åtaganden, men också en mångfald av andra överenskommelser och initiativ: mellan två eller flera länder, mellan regioner, mellan organisationer på olika nivåer.

Friare migration kan åstadkommas mellan några länder i taget, eller inom en region. Kanske till att börja med för vissa grupper: för studenter, företagare, experter, för en vidare definition av anhöriga. Öppningar kan åstadkommas genom att flyktingar ges lagliga och säkra vägar att ta sig till EU, men också genom system för laglig arbetskraftsinvandring så att de migrantarbetare som behövs och kommer att behövas i EU kan ta sig till jobbet utan att riskera livet.

Lisa Pelling är fil. dr i statsvetenskap specialiserad på migrationsfrågor och utredningschef på tankesmedjan Arena Idé. Hon sitter även med i framtidsministerns analysgrupp för global samverkan.

REFERENSER

Andersson, Dan. 2014. *Så fick Sverigedemokraterna makt*. Stockholm: Hjalmarson och Högberg.

Beirut Research and Innovation Center. 2013. Survey on the Livelihoods of Syrian Refugees in Lebanon. Survey commissioned by Oxfam.

Boguslaw, Julia. 2014. ”Vanliga påståenden om invandrare och invandring – vad säger forskningen?”. Stockholm: Arena Idé.

Brian, Tara och Frank Laczko (red). 2015. *Fatal Journeys: Tracking Lives Lost during Migration*. IOM.

Card, D. 2007. ”How Immigration Affects U.S. Cities”, Centre for Research and Analysis of Migration Discussion Paper 11/07, June 2007.

Doyle, Nicola; Gerard Hughes och Eskil Wadensjö. 2006. Freedom of Movement for Workers from Central and Eastern Europe: Experiences in Ireland and Sweden. Stockholm: SIEPS 2006:5.

Eurostat 2015-05-12. ”Asylum decisions in the EU: EU Member States granted protection to more than 185 000 asylum seekers in 2014”. Eurostat Pressrelease 82/2015.

Eurostat News Release 2015-03-20. ”Asylum in the EU: The number of asylum applicants in the EU jumped to more than 625 000 in 2014”.

Hansen, Peo. 2012. ”I dynamiken mellan marknad och murar – EU:s migrationspolitik och den sociala sammanhållningen i Europa” i Bakardjieva Engelbrekt, Antonina, Lars Oxelheim och Thomas Persson (red.) *Arbetslöshet, migrationspolitik och nationalism – hot mot EU:s sammanhållning? Europaperspektiv 2012*. Stockholm: Santérus förlag.

Hatzigeorgiou, Andreas och Magnus Lodefalk. 2015. ”Migration och företagens internationalisering – en kunskapsöversikt”. Delmi Kunskapsöversikt 2015:4. Stockholm: Delmi.

IFAD 2015. ”Sending Money Home: European Flows and Markets”. IFAD: Rome.

IOM. 2014b. Global Migration Trends: An Overview. Hämtad 2015-09-23 från https://www.eda.admin.ch/content/dam/countries/countries-content/tunesia/fr/IOM%20Global_Migration_Trends%202014.pdf

Lindley, Anna. 2013. “Remittances” i Betts, Alexander (red.) *Global Migration Governance*. Oxford: Oxford University Press. 242–265.

Milborn, Corinna. 2006. *Gestürmte Festung Europa: Einwanderung zwischen Stacheldraht und Ghetto. Das Schwarzbuch*. Fischer Verlag.

Notini Burch, Cecilia. 2011. ”Migration som en förutsättning för välfärd” i *Svenska Dagbladet* 2011-07-13.

Noll, Gregor och Jessica Fagerlund. 2002. ”Safe Avenues to Asylum? The Actual and Potential Role of EU Diplomatic Representations in Processing Aslym Requests”. Genève: UNHCR.
Page, John and Sonia Plaza. 2006. “Migration remittances and development: A review of global evidence.” Journal of African Economies 15, 245–336.

Peers, Steve. 2015-09-08. ”The Refugee Crisis: What should the EU do next?” på bloggen EU Law Analysis. Expert insight into EU law developments. Hämtad 2015-09-10 från http://eulawanalysis.blogspot.se/2015/09/the-refugee-crisis-what-should-eu-do.html

Ratha, Dilip, Supriyo De, Ervin Dervisevic, Sonia Plaza, Kirsten Schuettler, William Shaw, Hanspeter Wyss, Soonhwa Yi och Seyed Reza Yousefi. 2015. ”Migration and Development Brief: Migration and Remittances: Recent Developments and Outlook.” Migration and Remittances Team, Development Prospects Group. April 13, 2015.

Ruhs, Martin. 2011. ”Openness, Skills and Rights: An empirical analysis of labour immigration programmes in 46 high- and middle- income countries”. Working Paper No. 88 University of Oxford, 2011. Oxford: Centre on Migration, Policy and Society.

Ruhs, Martin. 2013. *The Price of Rights: Regulating International Labour Migration*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Sassen, Saskia. 2006. ”Migration policy: from control to governance”. OpenDemocracy. Hämtad från http://www.opendemocracy.net/print/3735

Segerfeldt, Fredrik. 2014. *Migration och utveckling: att resa sig ur fattigdom*. Stockholm: Hydra förlag.

Tamas, Kristof. 2012. ”How comprehensive is the EU’s Global Approach to Migration? i Migration Policy Practice”. International Organization for Migration (IOM) och Eurasylum Ltd: Geneva. http://www.iom.int/migration-policy-practice

Tamas, Kristof och Rainer Münz. 2006. *Labour Migrants un-bound? EU Enlargement, Transitional Measures and Labour Market Effects*. Stockholm: Swedish Institute for Futures Studies.

Triandafyllidou, Anna. 2015-09-14. ”EU migration talks: What EU governments can do to help solve the crisis”. EUROPP, London School of Economics. http://bit.ly/1OldNuK

Världsbanken. 2006. ”Global Economic Prospects 2006”. Världsbanken: Washington DC.

Världsbanken. 2015. ”Country and Lending Groups”. Hämtad 2015-09-17 från http://data.worldbank.org/about/country-and-lending-groups

Wadensjö, Eskil. 2012. ”Nationell migrations-, arbetsmarknads- och socialpolitik som utmaning för den europeiska sammanhållningen” i Bakardjieva Engelbrekt, Antonina, Lars Oxelheim och Thomas Persson (red.) *Arbetslöshet, migrationspolitik och nationalism – hot mot EU:s sammanhållning? Europaperspektiv 2012*. Stockholm: Santérus förlag.

FOTO: JCMU

OM ARENA IDÉ

Rapporten är utgiven av Arena idé – en oberoende tankesmedja med ett medborgar- och löntagarperspektiv. Vi vill vara ett alternativ till näringslivsfinansierade tankesmedjor. Vi ger ut rapporter och böcker, ordnar seminarier och debatter.

Vår målsättning är att vrida opinionsbildningen i en annan riktning och lyfta in frågor som i dag saknas i debatten. Vi vill undersöka vår samtid och påverka vår framtid. Vi verkar utifrån värderingar baserade på jämlikhet, jämställdhet, social rättvisa, demokrati och frihet. Arena idé ingår i Arenagruppen.

arenaidé